

Univerzita Karlova v Praze

Fakulta humanitních studií

Nikola Suntychová

John Locke, David Hume a teorie společenské smlouvy

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Milan Hanyš, Ph.D.

Praha 2024

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci vypracovala samostatně. Veškeré použité prameny a literatura byly řádně citovány. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 28. 6. 2024

.....

Nikola Suntychová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. Milanu Hanyšovi, Ph.D. za pomoc, vstřícný přístup a cenné rady při tvorbě této bakalářské práce.

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá dvěma odlišnými přístupy vůči konceptu teorie společenské smlouvy coby legitimizačnímu faktoru existence státu a státní moci. Ústředním textem, tvořícím páteř této práce, je esej *Of the Original Contract* Davida Huma, která představuje hlavní zdroj filosofova odmítavého stanoviska vůči zmíněné teorii. Práce postupně rozebírá jednotlivá témata, která Hume v eseji předkládá, a staví je do kontrastu k politické teorii Johna Locka, o němž v textu předpokládám, že je zamýšleným terčem Humovy kritiky. Vyjma stavění do kontrastu Humovy a Lockovy teorie se práce zaměřuje též na problematické aspekty samotné Humovy kritiky, které vyplývají zejména z jejího nepřesného zamíření vzhledem k verzi teorie, na niž má namířeno. Primární zdroje politické teorie obou autorů tvoří kromě *Of the Original Contract* též Lockovo *Druhé pojednání o vládě* a třetí kniha Humova *Pojednání o lidské přirozenosti*.

Klíčová slova

Společenská smlouva, kontraktualismus, stát, souhlas, slib, John Locke, David Hume

Abstract

This thesis examines two different approaches towards the concept of Social Contract Theory as a legitimizing factor for the existence of the state and state power. The central text that forms the core of this thesis is David Hume's essay *Of the Original Contract*, which is the main source of the philosopher's rejection of said theory. The thesis gradually discusses the various themes Hume presents in his essay and places them in contrast to the political theory of John Locke, whom I assume to be the intended target of Hume's criticism throughout this text. In addition to putting Hume's and Locke's theories in contrast, the thesis is also focuses on the problematic aspects of Hume's critique itself, which derive mainly from its inaccurate focus in relation to the version of the theory it is aimed at. Besides *Of the Original Contract*, the primary sources of the political theory of both authors include Locke's *Second Treatise of Government* and the third book of Hume's *Treatise of Human Nature*.

Key Words

Social contract, contractualism, state, consent, promise, John Locke, David Hume

Obsah

Úvod	7
1. Toryové a whigové	9
1.1 Dva modely legitimizace politické autority	9
1.2 Toryovský model	10
1.3 Whigovský model	10
1.4 Spojení whigovského modelu s politickou teorií Johna Locka	11
2. Zkušenost, rozum a historie	13
2.1 Argument ze zkušenosti.....	13
2.2 Argument z rozumu.....	16
2.3 Argument z historie	16
2.4 Výzvy spojené s aplikací Humovy kritiky na Lockovu verzi smluvní teorie	18
3. Tichý souhlas.....	22
3.1 Tichý souhlas a Lockův kontraktualismus	22
3.2 Humovo odmítnutí doktríny tichého souhlasu	24
3.3 Komentář k Humově argumentaci	25
4. Závaznost slibů.....	29
4.1 John Locke o povaze slibování	29
4.2 David Hume o povaze slibování	30
4.2.1 Přirozené a umělé ctnosti	31
4.2.2 Původ pravidel spravedlnosti	32
4.2.3 Slibování coby umělá ctnost	33
4.3 Komentář k Humově argumentaci	37
5. Zákonný suverén	39
5.1 David Hume o zákonném suverénovi	39
5.2 John Locke o zákonném suverénovi	41
5.3 Porovnání Humova a Lockova zákonného suveréna	42

6. Obecné mínění v otázkách morální vědy.....	44
Závěr.....	47
Seznam literatury	50

Úvod

Pojem *teorie společenské smlouvy* bývá ve veřejném diskurzu zpravidla svázán s trojicí nejslavnějších klasických kontraktualistů – Thomasem Hobbesem, Johnem Lockem a Jeanem-Jacquesem Rousseauem. Jejich teorie jsou známy svým charakteristickým slovníkem *přirozeného stavu*, *společenské smlouvy* a vstupem do *politické* čili *občanské* společnosti. Vypracování zmíněných pojmů má podat odpověď na otázku vzniku a legitimacy suverénní moci ve státě coby vyplývající ze smluvní dohody jedinců se státem a sebou navzájem. Teorie společenské smlouvy tedy vysvětluje vztah mezi společností a politickou mocí, současně hledá odpověď na otázku, proč se jedinci vzdali části svých práv a svobod a převedli je na jim nadřazenou entitu – stát.¹

Přes svou značnou popularitu v sedmnáctém, potažmo osmnáctém století, nebyla kontraktualistická teorie přijata bez kritiky. Jednu z nejvýznamnějších kritik zmíněné teorie představil ve svém díle skotský filosof David Hume, jehož skeptický postoj výrazně přispěl k postupnému úpadku významu smluvní teorie coby teorie politického závazku od poloviny osmnáctého století.²

Ústředním tématem této bakalářské práce je zmíněná kritika teorie společenské smlouvy tak, jak ji ve svém díle koncipoval David Hume. Primárním textem, tvořícím jádro této práce, je Humova esej *Of the Original Contract*³, která představuje hlavní zdroj filosofova negativního vymezení se vůči kontraktualistické teorii. Argumentaci eseje lze roztrždit do několika kategorií. V úvodní části Hume adresuje dva dobové modely legitimizace politické autority a poddanské poslušnosti – toryovské odvolání se na božské právo králů a whigovskou myšlenku *původní smlouvy*. Následují tři vzájemně propojené argumenty namířené proti smluvní teorii – argument *ze zkušenosti*, *z rozumu* a *z historie*. Čtvrtý argument nese povahu Humova odmítnutí doktríny *tichého souhlasu*. Pátý argument popisuje zvláštní povahu *slibování*, v němž je poukázáno na nemožnost poddanské poslušnosti coby vyplynuvší ze složení slibu. Jako šestá v pořadí následuje úvaha nad tím,

---

¹ KRČÁL, Petr. Charakteristika konceptu teorie společenské smlouvy: stát a moc jako deus ex machina společnosti. In: NAXERA, Vladimír a STULÍK, Ondřej (ed.). *Teorie společenských smluv: analýza vybraných novověkých konceptů*. Václav Klemm, 2013, s. 11-12.

² THOMPSON, Martyn P. Hume's Critique of Locke and the 'Original Contract'. *Il Pensiero Politico*. 1977, roč. 10, č. 2, s. 189.

³ HUME, David. Of the Original Contract. In: HUME, David, COVENTRY, Angela a VALLS, Andrew. *David Hume on Morals, Politics, and Society*. Yale University Press, 2018, s. 208-223.

komu náleží občanská věrnost a koho lze považovat za *zákonného suveréna*. Závěr Humovy eseje nese podobu rozvahy nad rolí *obecného mínění* lidstva v otázkách morální vědy.

S ohledem na výše uvedené rozčlenění jsou v jednotlivých kapitolách této práce postupně představeny argumenty, které Hume v eseji předkládá. Práce současně staví představená témata do kontrastu k teorii jednoho z klasiků kontraktualistické teorie, Johna Locka, o němž v souladu se závěry sekundárních analýz Humova díla soudím, že je primárním terčem jeho kritiky.

Vyjma již zmíněného se v textu dostává prostoru též zhodnocení reálné aplikovatelnosti Humovy kritiky na jednotlivé roviny Lockovy politické teorie. Práce se snaží poukázat na skutečnost, že mnohé aspekty Humovy kritiky ve skutečnosti nejsou coby diskreditace Lockovy teorie náležitě přesvědčivé. Prostor závěru je věnován zamyšlení se nad zhodnocením Humovy kritiky Lockova díla jakožto celku a představuje možné vysvětlení toho, proč se jeho argumenty v tolika zásadních bodech míjí svým účinkem.

Primární zdroje politické teorie obou autorů tvoří vyjma jmenované *Of the Original Contract* též Lockovo *Druhé pojednání o vládě*⁴ a třetí kniha Humova *Pojednání o lidské přirozenosti*⁵.

---

⁴ LOCKE, John. *Druhé pojednání o vládě*. 2. vyd. Přel. Josef Král. Svoboda, 1992.

⁵ HUME, David. *Pojednání o lidské přirozenosti: Kniha 3. Morálka*. Přel. Hynek Janoušek. Togga, 2022.

1. Toryové a whigové

Humova esej začíná základním historickým omezením. Svou kritiku kontraktualismu situuje na politickou scénu Británie 18. století, do ideologického sporu mezi stranami toryů a whigů.

1.1 Dva modely legitimizace politické autority

Ústředním rysem sporu byla existence dvou odlišných modelů legitimizace politické autority a občanské poslušnosti. Žádná politická strana se dle Huma neobejde bez filosofického nebo spekulativního systému zásad,⁶ sloužícího coby jádro její praktické činnosti. To platí i pro „každou z frakcí, na které je tento národ rozdělen“^{7,8}. Samotná existence státní moci je ospravedlněna buď odvoláním se na božské právo králů, nebo s odkazem na *původní smlouvu* a souhlas lidu.

Tyto dvě politické frakce,⁹ původní britské parlamentní strany, se utvořily v sedmdesátých letech 17. století. Jejich ideový spor lze charakterizovat jakožto rozkol mezi rozumem a tradicí. Toryové coby obhájci absolutní monarchie považovali tradiční a dědičně nabytou autoritu panovníka za klíčovou záruku míru a pořádku ve společnosti. Whigovský republikánský model naopak spočíval na myšlence, že „právní moc vlády a občanské povinnosti závisí na konsensu mezi svobodnými a nezávislými jedinci, který se projevuje v myšlence ‚původní smlouvy‘“¹⁰. V eseji *Of the Parties of Great Britain*¹¹ Hume vykresluje torye coby *vášnivé milovníky monarchie*, náchylné k nespokojenosti s jakoukoli změnou v nástupnictví, která příliš připomíná demokratické společenství; whigy naopak jako *vášnivé milovníky svobody*, kteří věří, že by každá část vlády měla být podřízena výhradně zájmům svobody.

Úvodní odstavce *Of the Original Contract*¹² jsou věnovány tvrzení, že oba tyto systémy spekulativních zásad mají co do sebe; nikoli však v takové vyhraněné verzi, v jaké ji strany prezentují.

---

⁶ HUME, David. *Of the Original Contract*, s. 208.

⁷ Tamtéž.

⁸ Všechny překlady z anglického jazyka, u nichž není uvedeno české vydání, jsou dílem autorky práce.

⁹ Vzájemnému vztahu mezi toryi a whigy se Hume hlouběji věnuje např. v esejích *Of the Parties of Great Britain* či *Of Parties in General*.

¹⁰ LEMMENS, Willem. Reason and Tradition in Politics: David Hume's Critique of the 'Original Contract'. *Ideas Y Valores*. 1998, roč. 47, s. 5.

¹¹ HUME, David. *Of the Parties of Great Britain*. In: HUME, David. *Selected Essays*. Stephen Copley a Andrew Edgar (ed.). Oxford University Press, 1998, s. 37.

¹² Jedná se o odstavce 1-6 Humovy eseje.

1.2 Toryovský model

Hume nejprve stručně adresuje toryovskou tezi o přirozené autoritě panovníků a jejich práva na vládnutí z božího pověření. Uznává existenci přirozené autority. Tvrdí však, že „[c]okoli se skutečně děje, je zahrnuto v celkovém plánu nebo záměru prozřetelnosti; ani největší a nejzákonnější vládce nemá z tohoto důvodu větší právo dovolávat se zvláštní posvátnosti nebo nezcizitelné autority než nižší úředník, nebo dokonce uzurpátor, či dokonce lupič a pirát“¹³.

Veškerá autorita, dle Humova výkladu toryovského stanoviska, pochází od nejvyšší bytosti – každá moc nebo síla, tvrdí, působí z jejího pověření. Ochrana ze strany vlády je pro lidstvo natolik nezbytná, že samotná existence této instituce musí být záměrem oné *dobrotivé bytosti*, která chce blaho všech svých tvorů. Tytéž příčiny, zakládající suverénní moc v každém státě, jsou jádrem pro každou menší jurisdikci či omezenou pravomoc. „Konstábl tedy,“ uzavírá Hume, „ne méně než král jedná z božího pověření, a disponuje nezcizitelným právem.“¹⁴

1.3 Whigovský model

O něco obšírněji se vyjadřuje k whigovské myšlence *původní smlouvy* – smluvní teorii, jejíž kritice je zasvěcena zbývající většina eseje. Uznává, že s ohledem na původní rovnost všech lidí nelze upřít, že se prvotní forma podřízení nějaké autoritě odehrála na bázi souhlasu. Odkazuje na dobu, kdy si lidé byli téměř rovni co do tělesných i duševních schopností a kultura či vzdělání dosud nebyly příčinou nerovnosti. „Je-li tudíž toto míněno původní smlouvou,“ píše Hume, „nemůžeme popřít, že všechny vlády jsou zpočátku založeny na smlouvě a že nejstarší hrubé formace lidstva vznikaly převážně na tomto principu.“¹⁵

Jedním dechem však dodává, že tento souhlas nemohl mít podobu smlouvy. Myšlenka explicitně uzavřeného kontraktu dalece přesahovala chápání „divochů“ – souhlas byl udělován na základě konkrétních, pozorovatelných výhod, kdy se například během válečného konfliktu lidé podřídili autoritě náčelníka. Každé uplatnění jeho autority muselo být dle Huma konkrétní a vyvolané aktuálními potřebami; vůdce vládl spíše přesvědčováním než rozkazováním, a nelze tvrdit, že společnost v této fázi dosáhla stavu občanské vlády.¹⁶

---

¹³ HUME, David. *Of the Original Contract*, s. 209.

¹⁴ Tamtéž.

¹⁵ Tamtéž.

¹⁶ Tamtéž, s. 210.

Smluvní teoretici však podle Huma jdou se svými tvrzeními ještě dál. Tvrdí, že vláda je nemyslitelná bez dobrovolné dohody – smlouvy; a že lidé nejsou povinni věrností žádné autoritě, nejsou-li vázáni závazkem a sankcí slibu. „Nejenže tvrdí, že vláda ve svých nejranějších počátcích vznikla na základě souhlasu či spíše dobrovolného souhlasu lidu; tvrdí též, že se ani v současnosti, kdy dosáhla své plné vyspělosti, neopírá o žádný jiný základ.“¹⁷ Všichni lidé se stále rodí svobodní a rovní, přičemž věrnost autoritě je udělována čistě výměnou za ochranu a prosazování spravedlnosti. Slib věrnosti je vždy chápán coby podmíněný a neukládá jedincům žádnou povinnost, nesetkají-li se s požadovanou ochranou ze strany svého suveréna. Myšlenka *původní smlouvy* se tedy neomezuje na popis *přirozeného stavu* coby výchozího stavu před ustavením občanské společnosti – funguje jako *normativní popis* způsobu, kterým by se v již zavedené společnosti měli racionální jedinci řídit podmínkami, které taková smlouva stanovuje. Za předpokladu, že se plnění daných podmínek nesetká s realitou, ztrácí příslušný politický řád svůj legitimizační základ.¹⁸ Teorie společenské smlouvy tak zakládá právo na odpor vůči zavedené politické autoritě. Taková je tedy Humova interpretace kontraktualismu tak, jak ji představil v úvodu *Of the Original Contract*¹⁹.

David Hume odmítá whigovskou doktrínu a v dalších částech eseje předkládá konkrétní teze a argumenty, které mají teorii v oné podobě, v jaké ji načrtl, bezpečně podkopat. Pro úplné pochopení jeho argumentace je však nezbytné ujasnit si, na koho je kritika vlastně mířena. Komentátoři a znalci Humova díla²⁰ se shodují, že vlastním cílem jeho kritiky byla společenskosmluvní teorie Johna Locka, konkrétně jeho spis *Druhé pojednání o vládě*.

1.4 Spojení whigovského modelu s politickou teorií Johna Locka

Ačkoli Hume Locka nezmiňuje jménem, již z pouhého stylu jeho argumentace²¹ lze usoudit, že právě on má být zamýšleným terčem jeho kritiky. V závěru eseje jej explicitně

---

¹⁷ HUME, David. *Of the Original Contract*, s. 210.

¹⁸ LEMMENS, Willem. *Reason and Tradition in Politics: David Hume's Critique of the 'Original Contract'*, s. 7.

¹⁹ HUME, David. *Of the Original Contract*, s. 210.

²⁰ Např. RAWLS, John. *Lectures on Hume*. In: RAWLS, John, FREEMAN, Samuel (ed.). *Lectures on the History of Political Philosophy*. Harvard University Press, 2007.; BUCKLE, Stephen a CASTIGLIONE, Dario. *Hume's Critique of the Contract Theory*. *History of Political Thought*. 1991, roč. 12, č. 3, s. 457-480.; THOMPSON, Martyn P. *Hume's Critique of Locke and the 'Original Contract'*, s. 189-201.

²¹ Tuto skutečnost lze nejvýznačněji vysledovat ve výkladu třetí knihy Humova *Pojednání o lidské přirozenosti*. Některé prvky smluvní teorie, které jsou v díle podrobeny kritice, jsou doslovně převzaty z Lockova *Druhého pojednání o vládě*.

nazývá *nejznámějším z jejích stoupenců*²² (smluvní teorie). Jaké jsou tedy základní znaky teorie, již má Humova esej vyvrátit?

Lockův kontraktualismus se vyznačuje zejména důrazem na nezczitelná práva lidských jedinců. V předstátním období – tzv. *přirozeném stavu* – vládne přirozený zákon, přičemž důvodem, proč jedinci vstupují do společnosti a podřizují se politické autoritě, je lepší prosazování přirozeného zákona a bezpečnější ochrana jejich přirozených práv. Pozitivní právo – právo platné v zavedené společnosti – nese podobu modifikovaného práva přirozeného a politická moc čerpá svou legitimitu ze souhlasu těch, kterým vládne. Samotný smluvní proces nese podobu dvou aktů – prve lidé spojí své síly a rozhodnou se jednat kolektivně za účelem ochrany svých práv a svobod; ve druhém kroku lid většinovým rozhodnutím zřídí specializované orgány, kterým je svěřena jeho moc za účelem legislativy, provádění zákonů a podpory veřejného blaha. Klíčovým aspektem politické společnosti je dobrovolnost všech jejích členů – jedinci na základě svého svobodného rozhodnutí seznali, že jim společná entita zajistí větší míru jistoty.

Jak je tedy možné, že útokem na whigovskou stranickou doktrínu míří Hume současně na teorii Johna Locka? Lockovo dílo, konkrétně jeho *Dvě pojednání o vládě*, mělo zásadní vliv na formaci myšlení whigů po anglické *slavné revoluci* z roku 1688. Jak popisuje Martyn Thompson,²³ praktikující whigovští politici se pro podporu svého legitimačního modelu odvolávali na autoritu Johna Locka a jeho díla coby na ústřední postavu kontraktualistické tradice. Historicky se tak utvořilo spojení mezi whigovskou doktrínou a Lockovou teorií, která měla být základem formace stranické představy o povaze a rozsahu suverénní moci v rámci politické společnosti. Proto tedy, když Hume útočí na whigovský politický model, směřuje tak kritiku výhradně na kontraktualismus Johna Locka.

---

²² HUME, David. *Of the Original Contract*, s. 222.

²³ THOMPSON, Martyn P. *Hume's Critique of Locke and the 'Original Contract'*, s. 200-201.

2. Zkušenost, rozum a historie

První trojice Humových důkazů namířených proti smluvní teorii bývá v sekundárních analýzách²⁴ pojímána coby argumenty ze *zkušenosti, rozumu a historie*. Hume je postupně načrtává ve třech po sobě jdoucích odstavcích a v následujících stranách eseje je střídavě komentuje. Z tohoto důvodu, jakož i z důvodu jejich vzájemné provázanosti, je představím pospolu v této kapitole.

2.1 Argument ze zkušenosti

První z argumentů²⁵ spočívá zejména na tom, že jako empirická skutečnost neexistuje žádný důkaz na podporu smluvní teorie – ba naopak, existuje řada faktorů, které ji přímo vyvracejí. Připomeňme si Humovu interpretaci teorie: myšlenka společenské smlouvy plní popisnou funkci toho, jak a za jakých podmínek by se měli racionální jedinci řídit pravidly, které smlouva zaštiťuje. Nejsou-li legitimizační podmínky splněny, nemá daný politický řád racionální základ – a proto je občanská poslušnost v každém okamžiku podmíněná a závislá na souhlasu občanů. Právě tento podmíněný charakter politického závazku však dle Huma neodpovídá zkušenosti „v žádném věku ani zemi světa“²⁶. Na podporu tohoto tvrzení uvádí několik příkladů.

Primární problém spatřuje ve skutečnosti, že doktrína společenské smlouvy není ve většině světa uznávána ani známa. „Je zvláštní, že akt myslí, který měl utvořit každý jedinec, a to poté, co dospěl k užívání rozumu, jinak by neměl žádnou autoritu; že tento akt, jak říkám, je všem tak neznámý, že po celé zemi nezůstaly takřka žádné stopy ani vzpomínky na něj.“²⁷ Situaci dokresluje poněkud krajním komentářem, když poznamenává, že soudce by hlasatele smluvní teorie uvěznil jakožto nebezpečné a pobuřující – pokud by je jejich přátelé dříve nezavřeli coby blouznivce, protože hlásají takové nesmysly.²⁸ Jestliže platí, že smluvní doktrína není ve většině světa přijímána či známa a že jí dnes nikdo nerozumí, nemá Hume pravdu, když zpochybňuje autoritu souhlasu ve věcech politického závazku? Má-li mít souhlas takové účinky, jaké mu smluvní teoretici připisují, musel by být dle Huma

---

²⁴ Např. THOMPSON, Martyn P. Hume's Critique of Locke and the 'Original Contract', s. 190.; BUCKLE, Stephen a CASTIGLIONE, Dario. Hume's Critique of the Contract Theory, s. 464.; CASTIGLIONE, Dario. History, Reason and Experience: Hume's Arguments Against Contract Theories. In: BOUCHER, David a KELLY, Paul (ed.). *The Social Contract Theory from Hobbes to Rawls*. Routledge, 1994, s. 104-108.

²⁵ Argument ze zkušenosti je představen v těchto odstavcích Humovy eseje: 7, 10-14, 20-22, 28.

²⁶ HUME, David. Of the Original Contract, s. 211.

²⁷ Tamtéž.

²⁸ Tamtéž.

veřejně uznáván a chápán jako základ legitimní politické autority. Tento požadavek nicméně neodpovídá skutečnosti.

Jedním z faktorů, které podkopávají roli souhlasu v otázkách politického závazku, je podle Huma běžná praxe panovníků nakládat s poddanými jako se svým majetkem: „[v]šude nacházíme vládce, kteří prohlašují své poddané za svůj majetek a prosazují své nezávislé právo na svrchovanost z dobytí nebo dědictví.“²⁹ Události, které doprovázejí formace nových státních útvarů – vznik velkých říší, jejich rozpad v menší království či zakládání kolonií – jsou zpravidla doprovázeny silou a násilím; marně bychom v nich hledali stopy po dobrovolném sdružení či podřízení se svrchované autoritě. V některých případech, kdy je panovník ustanoven sňatkem či závětí, násilí ustupuje do pozadí; s lidem je ovšem stále nakládáno dle vladařovy libovůle, neb jej pokládá za součást jemu přiděleného věna či dědictví.³⁰

Doplňujícím faktorem je skutečnost, že lidé právo na svrchovanost u svého panovníka zpravidla uznávají a respektují. Poddaní se dle Humova tvrzení domnívají, že se zkrátka narodili do povinnosti poslušnosti vůči určitému panovníkovi, „stejně jako pod závazkem úcty a povinnosti vůči určitým rodičům“³¹. Jelikož se poslušnost a podřízenost stala toliko známou, a pouto, zavazující jedince k jeho vládě, je prožíváno coby bezprostřední, zřídka kdy se stává, že lidé pátrají po jejich příčině. Pokud je přeci jen pohne zvědavost, zjistí, že jejich předkové do vzdálených generací podléhali stejnému poutu – na základě čehož svou vlastní povinnost loajality bez okolků akceptují.³²

V některých případech, uznává Hume, má souhlas své místo a ustanovení politické autority je skutečně výsledkem volby. Ani tato volba nicméně neodpovídá kontraktualistickým kritériím. Rozhodnutí závisí buď na hrstce vlivných jedinců, vyhrazujících si právo činit jej za celek, nebo na davu vzbouřenců, slepě následujícího svého vůdce, jehož úspěch je výsledkem pouhého „momentálního rozmaru jeho druhů“³³. Takové vzácné a neuspořádané volby mohou jen těžko být jediným legitimním základem veškerých vlád. Hume tedy nevylučuje souhlas coby jeden z oprávněných pilířů vlády – označuje jej dokonce za *nejlepší a nejposvátnější ze všech*³⁴. Namítá však, že „jen zřídka kdy má své místo

---

²⁹ HUME, David. Of the Original Contract, s. 210.

³⁰ Tamtéž, s. 212.

³¹ Tamtéž, s. 211.

³² Tamtéž.

³³ Tamtéž, s. 212.

³⁴ Tamtéž, s. 214.

v nějaké míře a nikdy téměř v plném rozsahu“³⁵. Je tudíž třeba hledat i jiný základ politické autority.

V případech, kdy ve státě dochází k ustavení nového suveréna, bývá občanská poslušnost zpravidla výsledkem strachu z jeho moci, nikoli morálního pocitu závazku. Na základě dlouhé držby si lidé začnou myslet, že čas jeho autoritu ospravedlňuje – přesto, že původní ustavení nové vlády mohlo být výsledkem uzurpace či dobývání. Podřízenost byla výsledkem nutnosti; lidé si nepředstavují že jejich *souhlas* opravňuje panovníka k vládnutí. Ochotně však s jeho vládou *souhlasí*, „neb se domnívají, že na základě dlouhé držby nabyl titulu nezávisle na jejich volbě či náklonnosti“³⁶.

Poslední argument nese formu jakéhosi myšlenkového experimentu. Kdyby měl výchozí stav lidstva takovou podobu, že by každý jedinec disponoval dokonalým rozumem a znal své vlastní zájmy, lidé by se podřídili takové formě suverénní moci, jež by byla zavedena na bázi souhlasu, a kterou by si každý člen dané společnosti plně uvědomoval. Tento *výchozí stav dokonalosti* však neodpovídá lidské přirozenosti.³⁷ Navíc, podmínky lidského života, kdy každý den lidé umírají a noví přicházejí na svět, by ani za předpokladu dokonalého lidského rozumu takovou volbu neumožnily. Hume situaci vykresluje v často citovaném odstavci: „Pokud by jedna generace lidí najednou odešla ze světa a druhá ji vystřídala, jako je tomu u bource morušového a motýlů, mohla by nová rasa, měla-li by dost rozumu na to, aby si sama zvolila vládu, což se u lidí zajisté nikdy nestane, dobrovolně a na základě všeobecného souhlasu zavést vlastní formu občanského zřízení [...]. Protože je však lidská společnost ve věčném pohybu, každou hodinu jeden člověk odchází ze světa a jiný do něj přichází, je za účelem zachování stability vlády nezbytné, aby se nová generace přizpůsobila zavedené ústavě a následovala cestu, kterou jim vytyčili jejich otcové.“³⁸

Lze tedy uzavřít, že soudě dle Huma se lidé zpravidla podřizují pravidlům politického řádu, do kterého se narodili. Poslušnost je lidmi vnímána jako samozřejmá, a morální pouto, které jedince poutá k jeho vládě, je prožíváno coby bezprostřední. Občanská poslušnost a její zavazující charakter má tudíž povahu souhlasného postoje ztotožnění se se suverénní mocí ve státě, nikoli *dobrovolného* souhlasu, učiněného podmíněně, ve výchozím stavu rovné politické jurisdikce.

---

³⁵ HUME, David. Of the Original Contract, s. 214.

³⁶ Tamtéž.

³⁷ Tamtéž.

³⁸ Tamtéž, s. 215-216.

2.2 Argument z rozumu

Jako druhý v pořadí předkládá Hume argument týkající se mezigenerační smluvní závaznosti, který sekundární analýzy³⁹ nazývají argumentem z rozumu⁴⁰. Tento typ argumentu má poukázat na rozpor mezi teorií politického závazku založeného na souhlasu a obecnou zkušeností lidstva týkající se aktu souhlasu jako takového.^{41,42}

Hume zde pracuje s myšlenkou *původní smlouvy* – té, jejíž existenci, jak je popsáno v předešlé kapitole, sám uznává. Na mysli má onen původní souhlas, díky němuž „se divoši poprvé spojili a spojili své síly“⁴³ – ten, díky kterému se přes původní rovnost všech lidí tito poprvé podřídili nějaké autoritě. Humův útok na smluvní teorii zde spočívá ve zpochybnění současné závaznosti tohoto prvotního souhlasu. Pokud by si měla původní smlouva i dnes zachovat svou autoritu, musel by platit předpoklad, že otcové mohou „zavazovat své děti i do nejvzdálenějších generací“⁴⁴ – tuto podmínku však Hume jasně odmítá. Původní souhlas byl navíc „vymazán tisíci změnami vlád a knížat“⁴⁵; nelze proto předpokládat, že by si v současné době zachoval svou někdejší moc.

2.3 Argument z historie

Poslední z trojice popisovaných argumentů⁴⁶ nese podobu historického bádání. Hume se dívá do minulosti a předkládá případy režimů, ve kterých hrál všeobecný souhlas občanů jen malou či prázdnou roli.

Argument začíná konstatováním, že počátek většiny současných vlád je možno identifikovat coby výsledek uzurpace či dobývání – tedy s absencí spravedlivého souhlasu či dobrovolného podřízení lidu. „Takovým uměním,“ píše Hume, „[...] bylo ustaveno mnoho vlád; a to je veškerá původní smlouva, kterou se mohou chlubit.“⁴⁷

Jako první odkazuje na anglickou *slavnou revoluci* z roku 1688. Tvrdí, že o tom, komu v té době bude náležet politická moc, rozhodovala pouze většina ze sedmi set lidí

---

³⁹ Např. BUCKLE, Stephen a CASTIGLIONE, Dario. *Hume's Critique of the Contract Theory*, s. 464.

⁴⁰ Argument z rozumu je představen v odstavci 8 Humovy eseje.

⁴¹ CASTIGLIONE, Dario. *History, Reason and Experience: Hume's Arguments Against Contract Theories*, s. 107.

⁴² Mezi tento typ argumentů bývá řazeno též Humovo odmítnutí doktríny tichého souhlasu, kterému je věnována celá následující kapitola.

⁴³ HUME, David. *Of the Original Contract*, s. 211.

⁴⁴ Tamtéž.

⁴⁵ Tamtéž.

⁴⁶ Humův historický argument je představen v těchto odstavcích *Of the Original Contract*: 9, 15-19.

⁴⁷ HUME, David. *Of the Original Contract*, s. 212.

(na mysli má členy anglického parlamentu) – nikoli celý národ, čítající deset milionů občanů. „Nepochybuji o tom,“ poznamenává Hume, „že většina z těchto deseti milionů s oním rozhodnutím ochotně souhlasila: Bylo to však ponecháno na jejich rozhodnutí?“⁴⁸

Následující komentář je namířen směrem k politickému zřízení v athénské polis. Konstatuje, že ačkoli je athénská demokracie všeobecně považována za „nejrozsáhlejší demokracii, o jaké jsme v dějinách četli“⁴⁹, přesto byla možnost politického angažmá rezervována pro zhruba desetinu těch, kteří mu byli povinni svou poslušností. Skutečně, podíváme-li se do Athén za Perikla, zjistíme, že ze zhruba dvou set tisíc obyvatel polis a tři set tisíc zdejších otroků se pouhých čtyřicet tisíc z nich mohlo nazývat plnohodnotnými občany, disponujícími politickými právy, tvořícími základnu athénské demokracie.⁵⁰ Ani v nejslavnější demokracii našich dějin, vzhledem k výjimkám pro ženy, otroky a cizince, neměl tudíž všeobecný souhlas své místo.

Zmiňuje též Achájce, starořecké nositele mykénské kultury. Ti se dle Humova tvrzení též těšili „nejsvobodnější a nejdokonalejší demokracii v celém starověku“⁵¹; přesto se při podmaňování nových území nezdráhali použít sílu a násilí.

V neposlední řadě se dotýká anglických vládců Jindřicha IV. a Jindřicha VII. Ti za svou možnost vládnout vděčili mj. rozhodnutím parlamentu; nikdy však nechtěli jeho volbu uznat, aby nedošlo k oslabení jejich autority. „Je to zvláštní,“ podotýká Hume, „jestliže jediným skutečným základem každé autority je souhlas a slib!“⁵²

Lze uzavřít, že ani historie ve skutečnosti nestojí na straně všeobecného souhlasu. Pustíme-li se do bádání po jeho reálné roli v rámci minulých režimů, zjistíme, že svou úlohu sehrál pouze v omezené podobě, neb byl, dle Humových slov, nepravidelný, omezený, nebo smíšený s podvodem či násilím. Vlády měly ve skutečnosti mnohem nepravidelnější a chaotičtější původ, zakořeněný zpravidla v uzurpaci či násilí, a možnosti lidu podílet se na politickém rozhodování se zpravidla potýkaly se značnými omezeními, byly-li vůbec nějaké.

---

⁴⁸ HUME, David. *Of the Original Contract*, s. 213.

⁴⁹ Tamtéž.

⁵⁰ FLACELIÈRE, Robert. *Život v době Periklově*. Přel. Zdeněk Schauta a Květa Rubešová. Odeon, 1981, s. 49.

⁵¹ HUME, David. *Of the Original Contract*, s. 213.

⁵² Tamtéž.

2.4 Výzvy spojené s aplikací Humovy kritiky na Lockovu verzi smluvní teorie

Dosavadní výklad sloužil coby nastínění první trojice Humových argumentů namířených proti teorii společenské smlouvy. Jelikož pracuji s předpokladem, že zamýšleným terčem jeho kritiky je politická teorie Johna Locka, je nyní na místě ukázat si, jakým způsobem jsou předložené důkazy na Lockovu verzi kontraktualismu aplikovatelné.

Přes Humovo značné sebevědomí při formulaci příkladů, jež mají poukázat na logické rozpory společenskosmluvních kritérií, se ani samotná jeho kritika neobejde bez jistých obtíží. Ty spočívají zejména v nepřesném zamíření argumentů vzhledem k verzi teorie, na niž má namířeno.

Ústřední problém Humovy kritiky leží v napadání Lockova kontraktualismu z hlediska historické nepřesnosti. Jak podotýká Martyn Thompson,⁵³ Humův domnělý popis prvních počátků ustavení politické autority se ve skutečnosti značně shoduje s Lockovým. Vrátime-li se k samému úvodu Humovy eseje, seznáme, že autor identifikuje vlastní souhlas jednotlivců coby jediný možný nástroj, kterým se vzhledem k počáteční rovnosti všech lidí tito poprvé podřídili jim nadřazené autoritě. Tento souhlas přitom „[n]ebyl napsán na pergamentu, ba ani na listech či kůře stromů. Předcházel užívání písma a všech ostatních civilizovaných umění života. Jasně jej však vystopujeme v přirozenosti člověka [...]“⁵⁴ V podobném duchu uvažuje též John Locke: „Protože lidé jsou [...] od přirozenosti všichni svobodní, rovni a nezávislí, nikdo nemůže být vysazen mimo tento stav a podroben politické moci druhého bez svého souhlasu.“⁵⁵ Shodně s Humem též dodává, že „[v]láda všude předchází před listinami a písemnictví se zřídka objevuje v národě, dokud se dlouhé pokračování občanské společnosti nepostaralo jinými nutnějšími uměními o jeho bezpečnost, pohodlí a blahobyt.“⁵⁶

Potud se tedy výklady obou autorů vesměs shodují. Hume nicméně pokračuje rozporováním předpokladu, že by si tento původní souhlas zachoval jakýkoli význam pro pochopení existence a autority současných vlád. Při pozorném čtení Lockova díla však zjistíme, že ani on sám nic takového netvrdí. Ačkoli je možno setkat se s výkladem, že Locke pojímal uzavření společenské smlouvy coby pozitivní událost v lidských dějinách (což by

---

⁵³ THOMPSON, Martyn P. Hume's Critique of Locke and the 'Original Contract', s. 193.

⁵⁴ HUME, David. Of the Original Contract, s. 209.

⁵⁵ LOCKE, John. Druhé pojednání o vládě, s. 85.

⁵⁶ Tamtéž, s. 88.

původnímu souhlasu alespoň částečně přikládalo Hudem kritizovanou váhu), řada komentátorů⁵⁷ se domnívá, že tomu tak není. Locke totiž ve skutečnosti nabízí dva odlišné narativy týkající se prvotního etablování politické autority.

Tím prvním je klasický příběh o společenské smlouvě. Jedinci žijící v předstátním, přirozeném stavu v mezích přirozeného zákona seznají, že jim politická společnost zajistí lepší míru ochrany jejich přirozených práv. Spojí se tudíž v kolektivní těleso – lid – který ve druhém kroku smluvního procesu většinovým rozhodnutím zřídí suverénní moc spolu se specializovanými orgány, kterým je s vidinou podpory veřejného blaha svěřena legislativní a exekutivní moc za účelem prosazování a vymáhání přirozeného zákona.

Locke však předkládá ještě druhý příběh. Tento narativ, který Jeremy Waldron⁵⁸ nazval *politickou antropologií*, nabízí perspektivu postupného přerodu patriarchální moci v moc politickou v rámci prosté kmenové skupiny.

Zmíněný druhý pohled nalezneme v Lockově *Druhém pojednání*, v kapitole *O počátku politických společností*⁵⁹. Vypráví, že zahledíme-li se zpět do minulosti k samotnému původu států, seznáme, že prvotní vlády obvykle spočívaly v rukou jediného člověka, zpravidla otce rodiny. Ten, v souladu s přirozeným zákonem, disponoval patriarchální mocí nad svými potomky, má právo trestat rozličné přestupky proti tomuto zákonu. Tato pravomoc se vztahovala i na jeho provinující se děti. Ty se jeho trestu podrobovaly, „a všechny se spojovaly opět s ním proti provinilci, dávajíce mu tím moc vykonat svůj rozsudek nad každým přestupkem, a tak jej ve skutečnosti činily zákonodárcem a vládcem nad všemi, kdo zůstávali ve spojení s jeho rodinou“⁶⁰. Ježto je pak pro lidi žijící pospolu obtížné obejít se bez vlády, zůstala tato autorita v rukou otce i poté, co jeho potomci dosáhli věku rozumu, neboť „zvyk poslouchat ho v jejich dětství činil snazším podrobovat se spíše jemu než někomu jinému“⁶¹. Locke tudíž počáteční autoritu identifikuje coby patriarchální.

---

⁵⁷ Na tomto se shodují např.: RAWLS, John. Lectures on Locke. In: RAWLS, John. *Lectures on the History of Political Philosophy*, s. 128-131.; COHEN, Gerald Allan. Hume's Critique of Locke on Contract. In: COHEN, Gerald Allan. *Lectures on the History of Moral and Political Philosophy*. Jonathan Wolff (ed.). Princeton University Press, 2013, s. 124.; WALDRON, Jeremy. John Locke: Social Contract versus Political Anthropology. In: BOUCHER, David a KELLY, Paul (ed.). *The Social Contract Theory from Hobbes to Rawls*, s. 59-63.

⁵⁸ WALDRON, Jeremy. John Locke: Social Contract versus Political Anthropology, s. 52.

⁵⁹ LOCKE, John. Druhé pojednání o vládě, s. 85-102.

⁶⁰ Tamtéž, s. 90.

⁶¹ Tamtéž.

Poté, co otec zemřel, nebo tam, kde se více rodin sešlo za účelem společného soužití, „nesmí se pochybovat, že by neužily své přirozené svobody, aby ustanovily toho, koho posuzovaly jako nejschopnějšího a nejzpůsobilejšího, aby nad nimi dobře vládl“⁶². Z toho důvodu tedy, poznamenává Locke, ač obyčejně nacházíme prvotní formu vlády v jedněch rukou, přece byl počátek politické společnosti závislým na souhlasu jedinců, kteří ji svou volbou do oněch rukou vložili.

Takto tudíž, soudě dle Locka, docházelo k etablování politické autority: přechodem z otcovské moci – nelegitimní coby moci politické – v moc politickou – legitimní, ježto založenou na jistém druhu souhlasu.⁶³ Tento proces lze chápat jako kontinuální a vědomý souhlas – jako postupnou sérii kroků, vedoucí k ustanovení politické společnosti.⁶⁴

Jakým způsobem však do této *politické antropologie* zapadá Lockův příběh o společenské smlouvě? Odpověď na tuto otázku podává opět Jeremy Waldron⁶⁵: příběh o smlouvě není z Lockovy strany zamýšlen coby historický popis, ale jako morální nástroj. Společenská smlouva nám poskytuje jakousi morální šablonu, kterou můžeme položit nad jednotlivá státní zřízení, minulá nebo současná, a posoudit jejich legitimitu tím, že zjistíme, zda do nich *mohlo být vstoupeno* dohodou mezi svobodnými a rovnými členy přirozené společnosti. Účelem politické společnosti je zajistit občanům vyšší míru bezpečí a ochrany, než jaké by se těšili ve stavu přirozeném. Mají-li se pod vládou určitého suveréna hůře, než by se měli ve výchozím stavu rovné politické jurisdikce, pak takový režim zjevně neodpovídá kritériím legitimního režimu podle morální šablony společenské smlouvy. Úkolem politické antropologie je tedy nabídnout nám popis toho, co se skutečně stalo; příběh smlouvy nám nabízí morální kategorie, z jejichž hlediska má být to, co se skutečně stalo, pochopeno. Existují jisté morální i racionální meze toho, co lze rozumně odsouhlasit, a tyto meze vytvářejí morální doktrínu omezené a limitované vlády.

Lockovo kritérium legitimního režimu je tudíž hypotetické. Jak podotýká Gerald Allan Cohen,⁶⁶ Humova kritika budí zdání jeho mylného přesvědčení, že Locke nabízí pouhou teorii vzniku politické moci a jejího trvání v čase. Ve skutečnosti však předkládá

---

⁶² LOCKE, John. Druhé pojednání o vládě, s. 91.

⁶³ THOMPSON, Martyn P. Hume's Critique of Locke and the 'Original Contract', s. 193.

⁶⁴ MERTL, Jiří. John Locke jako „otec zakladatel“ liberálně-demokratického státu? Koncept společenské smlouvy a jeho paradoxy. In: NAXERA, Vladimír a STULÍK, Ondřej (ed.). *Teorie společenských smluv: analýza vybraných novověkých konceptů*, s. 70-71.

⁶⁵ WALDRON, Jeremy. John Locke: Social Contract versus Political Anthropology, s. 62-63.

⁶⁶ COHEN, Gerald Allan. Hume's Critique of Locke on Contract, s. 124.

teorii toho, co činí politickou moc legitimní, a identifikuje meze této legitimacy coby ohraničené přirozeným zákonem. Původně nezákonná forma vlády, vzniklá kupříkladu dobytím či uzurpací, by tedy soudě dle Lockových kritérií nebyla legitimní; mohla se však v takovou vládu proměnit. Příčinou tohoto přerodu nebyl nutně konkrétní, formalizovaný souhlas poddaných, nýbrž užití politické moci k těm cílům, které by poddaní – jakožto rozumní lidé – za legitimní přijali a uznali.⁶⁷

David Hume připisuje teorii společenské smlouvy tezi, že naše loajalita vůči vládě tak, jak existuje nyní, vyplývá z *původní smlouvy*, uzavřené před mnoha generacemi – a že je tedy tento *původní souhlas* i v současné době závazný. Toto tvrzení je problematické i v dalším aspektu, popsaném výše v mezích argumentu z *rozumu*. Současná platnost původního souhlasu ze své podstaty závisí na možnosti předků „zavazovat své děti i do nejvzdálenějších generací“⁶⁸ – tedy na možnosti mezigenerační smluvní závaznosti. Nicméně, nahlédneme-li do Lockova díla, zjistíme, že ani on sám – podobně jako v předešlém případě – takový předpoklad nepřipouští. Locke ve skutečnosti popírá, že by byl souhlas předků pro potomky jakkoli závazný, a explicitně tak stanovuje (opět) v kapitole *O počátku politických společností*⁶⁹: „Neboť ti, kdo by nám chtěli namluvit, že „tím, že jsme narozeni pod nějakou vládou, jsme jí od přirozenosti poddáni“ a nemáme již žádné právo nebo nárok na svobodu stavu přirozeného, nemají pro to jiný důvod [...] leč jedině ten, že naši otcové nebo předkové promarnili svou přirozenou svobodu a tím zavázali sebe i své potomstvo k trvalému poddanství vládě, jíž se sami podřídili. Je pravdivé, že ten, kdo za sebe učinil jakékoli závazky nebo sliby, je jimi vázán, ale nemůže žádnou smlouvou vázat své děti nebo potomstvo. Neboť protože jeho syn, když dospěje, je celkem tak svobodný jako jeho otec, nemůže žádný „čin otcův zcizit svobodu synovu více“ než kohokoli jiného.“⁷⁰

S ohledem na výše předložené námitky lze učinit závěr, že ačkoli se Humovy historické argumenty zdají být na první pohled vysoce přesvědčivé, Lockova teorie přesto zůstává jen pramálo otřesena. Pro Lockovu argumentaci nebylo stěžejní, jak stávající, zavedené vlády ve světě vznikly – režim mohl být legitimním i přes absenci faktické, historicky uzavřené společenské smlouvy. Ve skutečnosti totiž nabízí mnohem realističtější obraz společenského a politického vývoje, než jaký je mu Hudem připisován.⁷¹

---

⁶⁷ THOMPSON, Martyn P. Hume's Critique of Locke and the 'Original Contract', s. 194.

⁶⁸ HUME, David. Of the Original Contract, s. 211.

⁶⁹ LOCKE, John. Druhé pojednání o vládě, s. 85-102.

⁷⁰ Tamtéž, s. 98.

⁷¹ WALDRON, Jeremy. John Locke: Social Contract versus Political Anthropology, s. 52.

3. Tichý souhlas

Po předložení výše rozebraných důkazů, majících za cíl poukázat na nelogičnost kontraktualistických kritérií, přechází Hume k dalšímu bodu své kritiky. V této části eseje⁷² vznáší argumenty namířené proti doktríně *tichého souhlasu*. Pro pochopení jeho myšlenek je stěžejní představit roli, kterou hraje tichý souhlas v politické teorii Johna Locka.

3.1 Tichý souhlas a Lockův kontraktualismus

Jak bylo nastíněno v předešlých kapitolách, žádný člověk nemůže být v souladu s Lockovou teorií uvržen do poddanství jemu nadřazené autority jinak nežli na bázi jeho vlastního souhlasu. Locke tuto tezi doplňuje o výklad rozličných způsobů, jimiž může jedinec vyjádřit svůj souhlas se suverénní mocí a stát se tak poddaným zákonům určité vlády.

Prvním typem souhlasu je souhlas *výslovný*. Tento typ souhlasu činí jedince „dokonalým“ členem dané společnosti. Členství postavené na tomto základě je věčné, trvalé, a jedinec jej nemůže z vlastní vůle zrušit – poddaný je „trvale a nevyhnutelně vázán být a zůstat neměnně jeho poddaným [státu] a nikdy nemůže mít opět volnost přirozeného stavu, leč by se nějakou pohromou vláda, pod níž byl, rozpadla nebo jinak jej některým veřejným prohlášením vyloučila, aby byl dále jejím členem.“⁷³

Druhým typem souhlasu je souhlas *tichý*. Udílení tohoto druhu souhlasu nemá jednotný vzorec. První způsob, jímž se jedinci na jeho bázi dostávají do poddanství určité společnosti, je spjat s dědictvím půdy. Jak víme z předešlé kapitoly, Locke popírá, že by otcové mohli zavazovat své děti do područí vlády; existuje však způsob, jak tuto podmínku „obejít“. Kdykoli se jedinec stane členem politické společnosti, spojuje s ní svým vstupem též půdu, jíž disponuje. K té může připojit podmínku, vyžadující, aby se dědic zmiňované půdy, chce-li požívat majetku patřícímu jeho otci, stal rovněž členem politického společenství. Locke k tomu dodává: „Protože státy nedovolují, aby nějaká část jejich panství byla odtržena, ani aby jí užíval kdokoli mimo členy jejich společenství, nemůže syn požívat majetku svého otce leč za týchž podmínek jako otec tím, že se stane členem společnosti. Tím se zároveň staví pod vládu, již zde nachází dosazenu [...]“⁷⁴

---

⁷² Jedná se o následující odstavce *Of the Original Contract*: 23-27, 29-31.

⁷³ LOCKE, John. Druhé pojednání o vládě, s. 101.

⁷⁴ Tamtéž, s. 98-99.

Na rozdíl od souhlasu výslovného ovšem není členství v politické společnosti vplynuvší ze zděděné půdy věčné. Majitelé půdy mohou ze společnosti vystoupit jednoduše tím, že se svého vlastnictví vzdají: „[...] kdykoli se vlastník, který dal jen takový tichý souhlas k vládě, chce darováním, prodejem nebo jinak řečeného majetku vzdát, má volnost jít a včlenit se do kteréhokoli jiného státu nebo dohodnout se s jinými, že začnou nový stát *in vacuis locis* [...]“⁷⁵ Vlastnictví půdy vázané na politickou společnost činí tudíž jedince členem této společnosti přesto, že se nezavázal souhlasem výslovným. Toto členství je pak možno ukončit prostým vzdáním se vlastnictví majetku, jímž je s pospolitostí spoután.

Locke nicméně rozšiřuje tichý souhlas i nad rámec těch, kteří dědí či kupují majetek. Podle výše uvedených kritérií by totiž zákonům vlády podléhalo pouze malé procento všech, kteří státní území reálně obývají. Dodává tedy, že poslušností vládě je vázán každý, kdo užívá nějakého jejího území, „ať toto jeho držení půdy patří jemu a jeho dědicům navždy nebo jako obydlí jen na týden či ať pouze cestuje svobodně na veřejné silnici. A ve skutečnosti se to vztahuje na kohokoli, pokud již jen pobývá na území té vlády“⁷⁶. Takto složený tichý souhlas, založený na dočasném užívání půdy či pouhém pobytu pod ochranou vlády, však na rozdíl od předchozích typů souhlasu nečiní jedince členem dané společnosti. Jedná se o pouhý závazek ctít zákony vlády po čas obývání jejího území. Locke situaci vykresluje následovně: „Ale toto nečiní člověka členem oné společnosti, stálým poddaným onoho státu více, než by učinilo člověka poddaným někoho jiného, v jehož rodině shledal vhodné po nějaký čas bydlet, ačkoli zatím co v ní dále žil, byl zavázán přizpůsobit se zákonům a podřídit se vládě, již zde našel.“⁷⁷

Tímto dodatkem se tudíž pole působnosti tichého souhlasu rozšiřuje natolik, že je téměř nemožné, aby některý jedinec svůj souhlas s vládou neudělil. Doktrína tichého souhlasu současně řeší problém stran nedostatečného počtu jedinců, kteří si uvědomují, že by kdy s mocí vlády souhlasili.⁷⁸ Jejich souhlas byl udělen na bázi pouhého jednání – jejich setrváním pod područím vlády, kterou by v případě nespokojenost mohli opustit. Lze jej tedy definovat jakožto souhlas *neodporováním*.

---

⁷⁵ LOCKE, John. Druhé pojednání o vládě, s. 101.

⁷⁶ Tamtéž, s. 100.

⁷⁷ Tamtéž, s. 101.

⁷⁸ BENNETT, John G. A Note on Locke's Theory of Tacit Consent. *The Philosophical Review*. 1979, roč. 88, č. 2, s. 227.

3.2 Humovo odmítnutí doktríny tichého souhlasu

Z předchozího výkladu vyplývá, že drtivá většina jedinců, která kdy projevila svůj souhlas s vládou, jej učinila mlčky, prostřednictvím souhlasu *tichého*. Hume toto odvolávání se na mechanismus tichého souhlasu podrobil zdánlivě vysoce přesvědčivé palbě kritiky. Teorii společenské smlouvy přisuzuje tezi, že „tím, že žije pod vládou panovníka, kterou by mohl opustit, uděluje každý jednotlivec tichý souhlas s jeho mocí a slibuje mu svou poslušnost“⁷⁹. Proti této tezi směřuje několik argumentů.

První argument spočívá na tom, že souhlas, byť nevyslovený, musí být daným jedincem učiněn *vědomě*. Popírá tedy, že by mohl vycházet z pouhého *jednání*. K tomuto bodu se Hume vyjadřuje již ve třetí knize svého *Pojednání o lidské přirozenosti*⁸⁰: „Slib je nevyslovený, jestliže vůli neoznačují znaky řeči, nýbrž jiné, méně určité znaky. I v tomto případě však musí být akt vůle zahrnut, a to nemůže ujít pozornosti člověka, který jej vykonal, i když jen mlčky a nevýslovně.“ V samotné eseji dodává, že tento akt vůle je všem lidem neznámý – poddaní si tudíž nepředstavují, že věrnost určité formě vlády závisí na jejich volbě.⁸¹ Souhlas, který je v tomto případě podmínkou pro uzavření *tiché* společenské smlouvy, je tedy soudě dle Huma podmíněn *vědomým* aktem vůle ze strany subjektů dané vlády. Jelikož si lidé neuvědomují, že by tento souhlas kdy udělili, pak v souladu s touto logikou zkrátka nemohou být považováni za stranu společenské smlouvy.

Druhý argument spočívá v napadání základní premisy mechanismu tichého souhlasu. Podle Lockova tvrzení, pobývá-li daný jedinec pod vládou určitého suveréna, dává mu svým setrváním na jeho území signál, že s jeho vládou souhlasí. V případě, kdy je s panovníkovou autoritou nespokojen, může svůj nesouhlas vyjádřit tím, že danou zemi opustí. Právě tato podmínka – možnost odejít z vladařova území – však není podle Huma v mnoha případech naplněna. Situaci ilustruje příkladem *ad absurdum*: „Můžeme snad opravdu tvrdit, že chudý rolník nebo řemeslník má svobodnou volbu opustit svou vlast, když neovládá cizí jazyk ani mravy a žije ze dne na den z malého platu, který si vydělá? Stejně tak můžeme tvrdit, že člověk tím, že zůstává na lodi, svobodně souhlasí s vládou svého pána, přestože byl na palubu dopraven ve spánku a ve chvíli, kdy ji opustí, musí skočit do oceánu a zahynout.“⁸² Okolnosti tudíž nejsou vždy takové, aby umožnili jedincům jejich přesídlení.

---

⁷⁹ HUME, David. *Of the Original Contract*, s. 214.

⁸⁰ HUME, David. *Pojednání o lidské přirozenosti: Kniha 3. Morálka*, s. 158-159.

⁸¹ HUME, David. *Of the Original Contract*, s. 214-215.

⁸² Tamtéž, s. 215.

V rámci následujícího argumentu Hume ilustruje příklad, kdy není splněna výše popsaná podmínka tichého souhlasu – možnost opuštění vladařova území – avšak poddaní přesto podléhají legitimní formě vlády. Říká, že existují situace, ve kterých může panovník zcela oprávněně zakázat svým subjektům emigraci ze země. Situaci ilustruje na příkladu, kdy poddané uchvátí hromadná touha stěhovat se do cizích zemí; v tomto případě může suverén omezit tuto jejich pravomoc za účelem zabránění vylidnění jeho vlastního království. Soudě dle Huma je tento vladařův krok dozajista oprávněný, a nelze tvrdit, že se vláda tímto krokem zbavuje své legitimacy. „V takovém případě jim však dozajista upře svobodu volby,“⁸³ uzavírá Hume.

Další příklad popisuje situaci, kdy je sice naplněna podmínka tichého souhlasu a jedinci mohou svobodně vycestovat z vlasti; přesto se však nevymaní z pole působnosti svého rodného suveréna. Ačkoli se lidé domnívají, že svým přesídlením do neobydleného kraje získají zpět svou rodnou svobodu, „brzy zjistí, že si na ně jejich vládce stále činí nárok a nazývá je svými poddanými i v jejich nové osadě“⁸⁴. I tento panovníkův krok je však soudě dle Huma zajisté zcela oprávněný.

Poslední příklad popisuje stav, kdy jsou sice naplněna kritéria tichého souhlasu; panovníkovu vládu však přesto nelze označit za legitimní. Hume předkládá situaci, kdy uzurpátor poté, co ze země vyhnal zákonného suveréna, zavedl v zemi své panství a zachoval tak přísnou kázeň ve svých vojskách, že nikdy nedošlo k povstání proti jeho správě. „Můžeme snad tvrdit, že lid, který si v duchu oškliví jeho zradu, mlčky souhlasil s jeho mocí a slíbil mu věrnost jen proto, že z nutnosti žije pod jeho vládou?“⁸⁵ Fyzicky jim nicméně v odchodu bráněno není, proto, v souladu s kritérii tichého souhlasu, jej svým setrváním pod vládou daného suveréna udělují.

3.3 Komentář k Humově argumentaci

Humův útok na doktrínu tichého souhlasu spočívá zejména v odmítnutí myšlenky, že je pozorovatelné jednání daného jedince možno považovat za projev souhlasu i přes skutečnost, že si jedinec sám není vědom významu implicitně obsaženého v jeho jednání. Soudě dle Huma tudíž nelze s autoritou vlády souhlasit nevědomě. S ohledem na skutečnost, že si většina lidí neuvědomuje, že by se suverénní mocí kdy souhlasila, nelze jejich pouhé setrvání na území daného vladaře vnímat coby udílení souhlasu s jeho mocí. Vyjma toho,

---

⁸³ HUME, David. *Of the Original Contract*, s. 215.

⁸⁴ Tamtéž.

⁸⁵ Tamtéž, s. 216.

aby byla kritéria udílení tichého souhlasu naplněna, musí mít takto souhlasící jednotlivci možnost alternativy – tj. možnost opustit panovnickou vlast a usadit se na území, kde platí jiné, pro ně více vyhovující zákony. Tato podmínka nicméně – jak Hume ilustruje na výše popsaných příkladech – zůstává v mnoha případech nenaplněna. Nemají-li lidé jiné reálné východisko nežli setrvat ve státě, ve kterém se aktuálně nacházejí, pak je absurdní považovat toto jejich setrvání za projev souhlasu se zdejší politickou mocí.

Tato Humova kritika se zdá být vysoce přesvědčivá. Soudě dle jeho mínění, udílí-li někdo skutečný tichý souhlas s politickou mocí, pak je to cizinec, usazující se na základě svého rozhodnutí v cizí vlasti, jsa předem seznámen s vládou a zákony platnými na tomto území.⁸⁶ Jím udílený souhlas je totiž skutečně výsledkem volby. Můžeme jej tudíž chápat v mezích podmínek udílení povolení k pobytu: chcete-li se zdržovat na našem území, musíte ctít zdejší zákony. V opačném případě budete vyhoštěni zpět do své rodné vlasti.

John Locke svůj koncept tichého souhlasu představuje jen velmi stručně;⁸⁷ těžko se v jeho díle nachází protiargumenty, kterými by se proti vzneseným námitkám mohl bránit. Ve skutečnosti nikde neuvádí, zda je udílení tichého souhlasu procesem vědomým či nevědomým. Předpokládá jen, že jej implicitně udílí každý, kdo setrvává na území určité vlády.

V Lockově *Pojednání* se sice tichý souhlas objevuje i v jiném kontextu, ovšem nikoli ve smyslu souhlasného postojení se suverénní mocí ve státě, nýbrž v souvislosti s udílením souhlasu s majetkovou nerovností. Tento koncept představuje Locke v kapitole *O vlastnictví*, kde tvrdí, že zavedením peněz ve stavu přirozeném lidé dobrovolně souhlasili s nepoměrným majetkem půdy. Vynalezením platidel totiž jedinci přišli na „způsob, jak člověk smí spravedlivě mít více půdy, než sám může její úrody spotřebovat, tím, že přijmou výměnou za přebytek zlato a stříbro, jež může být hromaděno beze škody pro kohokoli“⁸⁸. Dělení věcí v nerovné vlastnictví vytvořili lidé „tím, že přikládali zlatu a stříbru hodnotu a mlčky se dohodli na užívání peněz [...]“⁸⁹, a je tudíž výsledkem tiché dohody mezi jedinci.

Samotná Humova kritika se nicméně neobejde zcela bez obtíží. Obzvláště problematický je poslední z jím předkládaných příkladů: uzurpátorova přísná kázeň má

---

⁸⁶ HUME, David. *Of the Original Contract*, s. 215.

⁸⁷ Rozlišení mezi výslovným a tichým souhlasem coby souhlasem se suverénní mocí ve státě jsou věnovány strany 100-102 Lockova *Druhého pojednání o vládě*.

⁸⁸ LOCKE, John. *Druhého pojednání o vládě*, s. 58.

⁸⁹ Tamtéž.

za následek, že lidé nevznášejí námitky proti jeho vládě a na jeho území setrvávají, přestože jim fyzicky v odejití bráněno není. Hume soudí, že dle této situace jsou kritéria tichého souhlasu naplněna; režim však přesto není možno pokládat za legitimní.

Jak poukazuje Paul F. Brownsey,⁹⁰ Hume v tomto případě není ku svému oponentovi zcela spravedlivý. Teze „žít pod vládou panovníka, kterou by člověk mohl opustit“ by představovala tichý souhlas s vládou pouze tam, kde by lidé explicitně nepopírali udílení takového souhlasu a kde by svůj nesouhlas s politickou mocí mohli svobodně vyjádřit. Jelikož se v Humem předkládaném případě lid „štítí uzurpátorovy zrahy“⁹¹ a jsou jeho vojenskou silou donuceni k mlčení a poslušnosti, pak zjevně podmínky udílení tichého souhlasu splněny nejsou. Pouhá absence fyzických zábran tudíž nezaručuje svobodné odejití ze země, a lid tak v tomto případě nelze označovat za účastníka tiché společenské smlouvy. Locke by tedy na tomto místě s Humem nejspíše souhlasil, a spolu s ním by popisovanou formu vlády označil za nelegitimní.

K tomuto bodu se vyjadřuje též John Rawls.⁹² V souladu s Lockovými kritérii platí, že máme-li určitou formu státního zřízení považovat za legitimní, musí mít takovou podobu, na které se *mohl dohodnout každý člověk* ve výchozím stavu rovné politické jurisdikce. Má-li tedy mít souhlas nějakou závaznost, musí platit, že daná forma režimu je legitimní. Rawlsův argument spočívá v poukázání na Lockova tvrzení stran platnosti slibů vynucených nadřazenou silou. Locke se k této otázce vyjadřuje na vícero místech; praví například: „Zbývá jen uvažovat, zda sliby vynucené silou, bez práva, mohou být pokládány za souhlas a jak dalece zavazují. Na to povím, že nezavazují vůbec [...]“⁹³ Rawls zde předpokládá, že totéž by Locke pravil v případě vynucených souhlasů v rámci nelegitimních režimů. Tichý souhlas tedy, pokud je zjevně nedobrovolný, spadá pod tytéž podmínky, jako vynucené sliby.

Závěrem lze shrnout, že David Hume odmítá představu tichého souhlasu s vládní autoritou coby vyjádřeného prostým pasivním setrváním pod vládou určitého suveréna. Poukazuje na vliv tlaku ze strany politické autority a na absenci reálných alternativ v podobě možnosti opuštění rodné vlasti. Ježto je pro udělení souhlasu nutno vyjádřit vůli, byť tiše, nelze přijmout Lockovu tezi, že souhlas může být implicitně obsažen v jednání daného jedince i v případě, že si daný jedinec neuvědomuje, že svým jednáním souhlas udílí.

---

⁹⁰ BROWNSEY, Paul F. Hume and the Social Contract. *The Philosophical Quarterly*. 1978, roč. 28, č. 111, s. 136.

⁹¹ HUME, David. Of the Original Contract, s. 216.

⁹² RAWLS, John. Lectures on Hume, s. 171.

⁹³ LOCKE, John. Druhé pojednání o vládě, s. 142.

Lockovy předpoklady a kritéria stran udílení tichého souhlasu se tedy soudě dle Hume jednoduše neseťkávají s realitou.

4. Závaznost slibů

V následující části eseje⁹⁴ Hume předkládá to, co sám nazval „filosofičtějším vyvrácením“⁹⁵ teorie společenské smlouvy jakožto teorie politického závazku. Jeho argumentace spočívá v analýze povahy *slibování* a role této instituce při etablování poddanské poslušnosti. Pro pochopení Humových myšlenek je stěžejní představit, na jakou část Lockovy teorie svými argumenty útočí. Nejprve se proto krátce zaměřím na koncepci *slibování*, kterou ve svém díle předkládá John Locke.

4.1 John Locke o povaze *slibování*

Jakou roli hraje instituce *slibování* v politické teorii Johna Locka? Pro zodpovězení této otázky je nutné zaměřit se na klíčový bod jeho kontraktualistické teorie; na způsob, kterým se svobodní a rovní jedinci vymaňují z volnosti výchozího stavu přirozeného a nasazují si oště občanské společnosti.

Mechanismus ustavení politické společnosti podle Lockovy teorie byl popsán již v předchozích kapitolách. V momentě, kdy se určitý počet lidí rozhodne opustit výchozí stav rovné politické jurisdikce, musí takto rozhodnuvše se jedinci utvořit jediné, kolektivní těleso – lid. Tento krok představuje první část smluvního procesu (v sekundární literatuře⁹⁶ běžně označován coby *pactum societatis*).

Ježto se v této fázi procesu stávají lidé jedním tělem, a ježto pak „je nutné, aby se těleso pohybovalo tím směrem, kudy je žene větší síla“⁹⁷, musí se budoucí rozhodování takto spojených jedinců uskutečňovat na bázi vůle většiny. Tím krokem tedy, jímž se jednotlivci stávají součástí kolektivního tělesa, zároveň *slibují*, že se podřídí rozhodnutím většiny. Současně tedy *slibují*, že se podřídí té formě státního zřízení, kterou lid coby jediný orgán ve druhém kroku smluvního procesu (*pactum subjectionis*) ustanoví coby jemu nejvíce vyhovující. V tomto smyslu tudíž podřízení se suverénní moci vyplývá ze závazku dostání svého slibu – slibu podrobení se té formě politické autority, kterou většina určí coby nejvhodnější.

Z výše uvedeného též vyplývá, že soudě dle Locka je instituce *slibování* cosi předstátního a před-společenského – přirozeného. Tato skutečnost je pro Lockovu teorii

---

⁹⁴ Jedná se o odstavce 32-37 *Of the Original Contract*.

⁹⁵ HUME, David. *Of the Original Contract*, s. 217.

⁹⁶ Např. KRŠKOVÁ, Alexandra. *Dějiny evropského politického a právního myšlení: kapitoly z dějin*. Eurolex Bohemia, 2003, s. 310.

⁹⁷ LOCKE, John. *Druhé pojednání o vládě*, s. 86.

zcela zásadní, neboť právě schopnost slibovat značí možnost vytvářet závazky i přes absenci politické autority. Konceptu přirozené závaznosti učiněných slibů se Locke věnuje zejm. v kapitole *O stavu přirozeném*, kde poznamenává: „Nečiní totiž každá smlouva konec přirozenému stavu mezi lidmi, nýbrž toliko ta, dohodnou-li se navzájem, že vstoupí do jednoho společenství a vytvoří jedno politické těleso. Lidé mohou učinit spolu navzájem jiné sliby a smlouvy, a přece stále být ve stavu přirozeném.“⁹⁸ Samotnou váhu učiněných slibů upřesňuje Locke v kapitole *O výboji*, kde píše, že žádná moc nemůže nikoho vyjmout ze závazků k přirozenému zákonu; ty jsou „tak velké a tak silné v případě slibů, že Všemohoucí sám jimi může být vázán“⁹⁹.

Koncept slibování a pocit povinnosti stran dostání svého slova jsou tudíž lidem srozumitelné již ve výchozím stavu svobody a rovnosti. Sliby a smlouvy jsou pojivem, utvářejícím ve společnosti pouta důvěry; lidem jsou závazné, ač se mezi sebou nachází ve stavu přirozeném, „neboť pravda o zachovávání daného slova přísluší lidem jako lidem, a nikoli jako členům společnosti.“¹⁰⁰

4.2 David Hume o povaze slibování

Humovo *filosofické vyvrácení* Lockovy teorie spočívá zejména ve zpochybnění výše uvedeného předpokladu – totiž že koncept slibování a závaznost stran dostání svého slova představuje cosi před-společenského, lidem přirozeně srozumitelného. Lockovi přisuzuje tezi, že naše poddanská poslušnost včetně morálního závazku k takové poslušnosti vyplývá z *morální povinnosti* dodržovat naše sliby. Jeho argumentace si klade za cíl vyvrátit tuto tezi prokázáním, že instituce slibování ve skutečnosti nepředchází lidské společnosti, a že současně nemůže tvořit základnu poddanské poslušnosti.

Myšlenky, které Hume předkládá v této části eseje, přímo navazují na jeho předchozí výklad ze třetí knihy *Pojednání o lidské přirozenosti*. Pro komplexnější představení jeho argumentace tudíž založím následující rozbor zejména na tomto jeho filosoficky nejvýznamnějším díle.¹⁰¹ Detailní analýza Humovy morální filosofie by dalece přesahovala rozsah této bakalářské práce; omezím se proto na základní pojmy a rozlišení, které přímo souvisejí s tématem *Of the Original Contract*. První klíčové rozlišení, na které Hume v eseji odkazuje, se týká kontrastu mezi přirozenými a umělými ctnostmi.

---

⁹⁸ LOCKE, John. Druhé pojednání o vládě, s. 37.

⁹⁹ Tamtéž, s. 145.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 37.

¹⁰¹ Místy si pomůžu též citacemi z Humova *Zkoumání o zásadách mravnosti*.

4.2.1 Přirozené a umělé ctnosti

Klíč k pochopení avizovaného rozlišení ctností se nachází v Humově epistemologii. Coby lidé poznáváme okolní svět výhradně pomocí smyslů; pro to, čeho si je lidská mysl vědoma, užívá Hume termínu *percepce*. Mezi percepcemi dále rozlišuje *imprese* a *ideje*. Imprese jsou bezprostředními dojmy, získanými prostřednictvím smyslů či vnímání, mezi něž patří též emocionální odezvy. Ideje jsou slabé mentální kopie impresí, jejich méně živé obrazy, utvářené prostřednictvím představivosti a paměti. Klíčový aspekt představuje skutečnost, že percepce stojí též za našimi *morálními soudy*.¹⁰²

Hume si v *Pojednání* klade otázku, zda „rozlišujeme mezi neřestí a ctností a prohlašujeme jednání za zavrženíhodné či chvályhodné prostřednictvím našich idejí, anebo impresí“¹⁰³. Dochází k seznání, že pravidla morálky nevychází ze závěrů rozumu; naše morální hodnocení musí tudíž pocházet z impresí. Jedná se konkrétně o dvě imprese *reflexe*¹⁰⁴ – *schvalování* a *neschvalování*. Ctnostnost čehosi (např. nějakého jednání) vyplývá z našeho bezprostředního pocitu – z pocitu *potěšení* a *bolesti* (*libosti* a *nelibosti*), jež cítíme při jeho pozorování. Ctnost se vyznačuje „potěšením a neřestí bolestí, které nám nějaké jednání, pocit či charakter, skýtá již jen tím, že jej sledujeme či o něm uvažujeme“¹⁰⁵.

Existují různé okolnosti, kdy se takové imprese objevují. Mohou vyplývat jednak z vnějších okolností, tedy ze specifického prostředí, v němž se daný jedinec nachází; nebo mohou být výsledkem vnitřních okolností, což jsou ty druhy impresí, které jsou bez rozdílu vlastní lidské přirozenosti. S ohledem na tyto okolnosti rozlišuje Hume též dva druhy ctností – *přirozené* a *umělé*. Mezi přirozené ctnosti můžeme zařadit kupříkladu lásku k dětem, vděčnost k dobrodincům či soucit s nešťastnými.¹⁰⁶ K těmto činům jsme vedeni bezprostředním sklonem a přirozeným instinktem; přirozené ctnosti „projevují vliv svůj bezprostředně přímým zaměřením neb pudem, jenž jest hlavně upřen na prostý ten předmět, který city hýbe, a nezahrnuje v sobě ani záměrů, ani soustavy nijaké, ani důsledků plynoucích ze součinnosti, napodobení a příkladu jiných“¹⁰⁷.

---

¹⁰² HUME, David. *Pojednání o lidské přirozenosti*: Kniha 3. Morálka, s. 64.

¹⁰³ Tamtéž.

¹⁰⁴ Reflexivní imprese mají svůj původ v citové zkušenosti – vs. imprese smyslové.

¹⁰⁵ HUME, David. *Pojednání o lidské přirozenosti*: Kniha 3. Morálka, s. 84.

¹⁰⁶ HUME, David. *Of the Original Contract*, s. 218

¹⁰⁷ HUME, David. *Zkoumání o zásadách mravnosti*. In: HUME, David. *Zkoumání o zásadách mravnosti a zkoumání o rozumu lidském*. Přel. Jan Škola. Jan Laichter, 1899, s. 144.

Ctnosti umělé oproti tomu vznikly *konvenčně*. Prospěch plynoucí z těchto ctností není „následkem každého jednotlivého skutku, nýbrž vzniká z celkové soustavy za součinnosti veškeré společnosti neb aspoň větší části její“¹⁰⁸. Mezi tyto druhy ctností patří kupříkladu respektování pravidel spravedlnosti. Za svůj původ vděčí až lidské společnosti a jsou přímo závislé na pospolitosti, v níž vznikly. Nyní se nabízí otázka – jakým způsobem a z jakého důvodu došlo k ustanovení takových umělých ctností?

4.2.2 Původ pravidel spravedlnosti

V raných, drobných společnostech neměly umělé ctnosti dosud své místo. První společnost byla komunitní, protkaná příbuzenskými vztahy, a k udržení řádu a pořádku v této malé pospolitosti bohatě postačily ctnosti přirozené.

S postupným růstem společenství začaly nicméně vznikat nesváry. Ty pramenily zejména ze dvou okolností: lidé upřednostňují sebe a své blízké před lidmi, se kterými je nepojí příbuzenské pouto (Hume toto nazývá *sobectvím a omezenou štědrostí*).¹⁰⁹ „Jelikož má každý rád sebe sama více než kteréhokoliv dalšího jedince a v lásce k druhým pociťuje největší náklonnost ke svým příbuzným a známým, nutně dochází k protikladu vášni a v důsledku toho i k protikladu činů, a to je pro čerstvě ustanovené sjednocení nebezpečné.“¹¹⁰ Druhou okolností byla nezajištěnost vlastnictví. Neexistovala závaznost spojená s označením „moje“ a „tvoje“; odcizování majetku bylo běžnou praxí. Potřebných statků nebylo takové množství, aby uspokojilo touhy všech. „A proto právě tak, jako je rozhojnění těchto statků hlavní výhodou společnosti, je *nezajištěnost* jejich vlastnictví spolu s jejich *nedostatkem* její hlavní překážkou.“¹¹¹ Když se tyto dvě okolnosti spojily, utvořily ústřední zátarasu společenské harmonie: nenasytnou touhu shromažďovat statky pro sebe a své blízké.

Má-li společnost nadále existovat, musí být vynalezen lék na tuto situaci – lidé musí přijít se způsobem, jímž by mohli řešit své sváry. Hume tento lék identifikuje coby *konvenci*. Konvence má podobu jistých pravidel chování – je to „obecné vědomí společného zájmu“¹¹². Formule praví: já se zachovám nějakým způsobem za předpokladu, že ty se zachováš stejně. Jedná se tedy o určitý princip koordinace, umožňující jedincům sledovat své vlastní

---

¹⁰⁸ HUME, David. Zkoumání o zásadách mravnosti, s. 145.

¹⁰⁹ HUME, David. Pojednání o lidské přirozenosti: Kniha 3. Morálka, s. 103

¹¹⁰ Tamtéž, s. 95-96.

¹¹¹ Tamtéž, s. 96.

¹¹² Tamtéž, s. 98.

zájmy.¹¹³ Na tomto principu vzniká též garance vlastnictví – držení věcných statků nabude na stálosti. Já si nebudu přivlastňovat tvé, za předpokladu, že ty se zdržíš zcizování vlastnictví mého.

Stálost vlastnictví tvoří první takto zavedenou konvenci. V návaznosti vznikne druhá – možnost jeho převodu na základě souhlasu. Třetí utvoří závaznost učiněných slibů. Tyto tři konvence dávají dohromady pravidla *spravedlnosti*. Hume o nich dále pojednává jakožto o *přirozených zákonech*; tohoto označení nicméně užívá ve zcela jiném smyslu, než v jakém o přirozených zákonech hovoří John Locke. Nechápe je coby zákony „boží“, coby přirozeně existující a řídicí chování jedinců před ustanovením politické společnosti. Pojímá je coby zákony *nutné*, které *přirozeně* vyplynou při rozšíření společnosti a jejichž existence představuje nezbytnou podmínku pro její další udržování. Přirozenoprávní terminologie tudíž užívá ve velice netradičním smyslu.

Pravidla spravedlnosti vznikají původně ze sledování svého vlastního zájmu. Lidé seznají, že jsou pro ně popsaná konvenční pravidla výhodná; je to tedy opět lidská sobeckost, která je prvotní příčinou jejich dodržování. Jak se však řízení podle těchto pravidel promění ve ctnostné jednání?

Stane se tak s růstem společnosti; s momentem, kdy je společnost natolik veliká, že osobně nepocítujeme každou škodu plynoucí z porušení těchto pravidel. Pocit bolesti, prožívaný při pozorování nespravedlivého jednání, se přetaví z našeho osobního prospěchu na prospěch veřejný; prostřednictvím sympatií vůči ostatním lidem začneme považovat obecný prospěch za náš vlastní. Ježto pak každé porušení pravidel spravedlnosti jest poškození veřejného prospěchu, cítíme nelibost při *každém* narušení jejich pravidel. „Vlastní prospěch je tak *sice* původním motivem nastolení *spravedlnosti*, *zdrojem* morálního schvalování, *kteřé tuto ctnost doprovází*, je však *sympatie s veřejným prospěchem*.“¹¹⁴ Jejich dodržování se přetaví ve ctnostné jednání; jeho ctnostnost je pak nadále posilována zkušeností a výchovou, již rodiče vštěpují následujícím generacím.

4.2.3 Slibování coby umělá ctnost

Nyní se zaměřím konkrétně na instituci slibování, která stojí ve středu zájmu tohoto výkladu. Plnění slibů, dostání svého slova, je jedním z přirozených zákonů, zákonů

---

¹¹³ CASTIGLIONE, Dario. History, Reason and Experience: Hume's Arguments Against Contract Theories, s. 101.

¹¹⁴ HUME, David. Pojednání o lidské přirozenosti: Kniha 3. Morálka, s. 108.

spravedlnosti. Ježto je pak spravedlnost umělou a závislou na lidských konvencích, jsou i její pravidla stejně umělá. Hume v *Pojednání* podává výklad stran toho, jak konvence týkající se plnění slibů ve skutečnosti vznikla – na čemž dokazuje, že její dodržování je vskutku umělou ctností.

Hume obhajuje tezi, že „*slib nemůžeme pochopit předtím, než ho zavede lidská konvence*“¹¹⁵; zároveň říká, že morální pravidlo, prikazující plnění slibů, není přirozené.¹¹⁶

Pokud jde o ctnosti přirozené, existuje přirozený sklon, jenž nás nutí k jejich dodržování. Nemusí tedy existovat povinnost jejich plnění – to, co nás vede k jejich respektování, je naše lidskost. Se závazností našich slibů se to má nicméně jinak – neexistuje žádný přirozený sklon k jejich dodržování vyjma samotného smyslu pro jejich závaznost.

Jak bylo popsáno výše, lidé jsou od přirozenosti sobečtí. Nic je nedonutí učinit cokoli pro druhého, kdo není zároveň jeho příbuzným, nevidí-li v takovém jednání nějaký prospěch pro něj samého. „Jelikož se často stává, že tyto vzájemné úkony nelze dokončit ve stejnou chvíli, jedna strana se musí spokojit s tím, že setrvá v nejistotě a bude záviset na tom, že k oplacení laskavosti povede vděk druhého.“¹¹⁷ Z důvodu této nejistoty se lidé raději zdržují činění takových skutků, a přichází tak o „vzájemnou výměnu prospěšných služeb a každý zůstává s ohledem na vlastní prospívání a přežívání omezen na vlastní schopnost a píli.“¹¹⁸

Lidská směna se týká též služeb a výkonů, jež můžeme vykonat k našemu vzájemnému prospěchu. „Tvé obilí uzrálo dnes, moje uzraje zítra. Pro nás oba je výhodné, když budu já pracovat dnes s tebou a ty mi pomůžeš zítra.“¹¹⁹ S ohledem na vzájemné výhody dospěli lidé nakonec k bodu, kdy se naučili poskytovat služby též lidem, ke kterým nechovají bezprostřední náklonnost – neb předvídají, že jim s očekáváním další služby téhož druhu tuto pomoc oplatí.¹²⁰

Přestože takový druh služeb začne postupně v lidské společnosti převažovat, stále existuje možnost poskytovat laskavost těm, ke kterým cítíme přirozenou náklonnost – z čisté dobrosrdečnosti, bez očekávání nějaké pro nás výhodné protislužby. Aby se tudíž rozlišilo mezi těmito dvěma druhy směn – zisťnými a nezisťnými – vynaleznu lidé pro první z nich

---

¹¹⁵ HUME, David. *Pojednání o lidské přirozenosti*: Kniha 3. Morálka, s. 126.

¹¹⁶ Tamtéž.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 130.

¹¹⁸ Tamtéž.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 131.

¹²⁰ Tamtéž, s. 132.

jistou slovní formulí, „kterou se zavazujeme k vykonání činu“¹²¹. Touto slovní formulí je míněn *slib*. Užije-li jedinec této formule, zavazuje se tím k vykonání určité činnosti ve prospěch druhého člověka; současně s tím se „podrobuje sankci, která spočívá v tom, že pokud by selhal, nikdo mu už nebude důvěřovat“¹²².

Výše popsaný mechanismus tedy vykresluje společenský původ instituce slibování. Hume uzavírá výklad shrnutím, že sliby nejsou závazné přirozeně; že jsou „pouze uměle vytvořenými vynálezy určenými k prospěchu a výhodě společnosti“¹²³.

4.2.4 Původ poslušnosti vůči vládě

Jedna část Lockova tvrzení je tedy Hudem již vyvrácena. Závazek dostání svého slova není lidem srozumitelný dříve, než jej ustanoví lidská konvence. Nyní zbývá dokázat, proč nemůže být závaznost slibů zdrojem poddanské poslušnosti. K tomuto účelu poslouží Humův výklad stran původu existence vlády.

Ač před sebou máme nyní společnost, ve které jsou již etablována pravidla spravedlnosti, stále se nezřídky kdy stává, že dochází k jejich porušování. Lidé podléhají tendenci „upřednostňovat blízké před vzdáleným“¹²⁴; bezprostřední prospěch pramenící z porušení přirozených zákonů kolikrát převyšuje prospěch vzdálenější, plynoucí z jejich respektování. Sklon k narušování pravidel spravedlnosti je vlastní společnosti jako celku – byl bych „ve své bezúhonnosti hlupákem, kdybych se jako jediný uprostřed bezuzdnosti ostatních podrobil přísným omezením,“¹²⁵ dodává Hume.

Je tedy opět třeba nalézt lék na tuto přirozenou lidskou slabost. Ten v tomto případě poskytne právě ustanovení politické autority. Je nezbytné určit jedince, kteří z dodržování pravidel spravedlnosti učiní svůj bezprostřední zájem, a z jejich porušování naopak předmět nežádoucí. Tito jedinci by následně disponovali pravomocemi, jejichž prostřednictvím by měli možnost prosazovat totéž ve zbytku společnosti, majíce pravomoc rozhodovat všechny spory stran narušování přirozených zákonů.¹²⁶ „Prostřednictvím těchto dvou výhod, a sice *vykonávání a rozhodování* spravedlnosti, se lidé navzájem zabezpečí jak před slabostí a vášní

---

¹²¹ HUME, David. Pojednání o lidské přirozenosti: Kniha 3. Morálka, s. 132.

¹²² Tamtéž.

¹²³ Tamtéž, s. 136.

¹²⁴ Tamtéž, s. 146.

¹²⁵ Tamtéž.

¹²⁶ Tamtéž, s. 148.

druhých, tak před svou vlastní, a pod ochranou svých vládců začnou v klidu užívat ovoce společnosti a vzájemné podpory.“¹²⁷

Takový je tudíž původ vlády. Je zřízena proto, aby prosazovala dodržování tří přirozených zákonů, pravidel spravedlnosti. Na tomto základě se již rýsuje odpověď na otázku, proč nemůže být poslušnost vůči vládě výsledkem složení slibu.

Jak přirozená, tak občanská spravedlnost pochází z lidských konvencí.¹²⁸ Lidé zřídili vládu coby prostředek k vynucování pravidel spravedlnosti. „Naše *občanské* povinnosti jsou tedy spojeny s našimi povinnostmi *přirozenými* natolik, že prvé jsou z větší části vynalezeny v zájmu druhých a hlavním cílem vlády je donutit lidi zachovávat přirozené zákony.“¹²⁹ Přirozený zákon stran závaznosti slibů se tedy nijak nevymyká z ostatních zákonů spravedlnosti; jeho dodržování je třeba považovat za účinek vlády, a nikoli poslušnost vůči vládě za účinek závaznosti slibu.¹³⁰

Hume tedy odmítá klasickou kontraktualistickou poslušnost: pravidla soukromého práva, ačkoli historicky předcházejí institutům práva veřejného, nelze považovat za jejich základ. Veřejné právo ve skutečnosti vzniká za účelem podpory těch úkonů, které upravuje právo soukromé; důsledné dodržování přirozených zákonů je výsledkem existence vlády, nikoli naopak.¹³¹

Jaký je tedy soudě dle Huma původ poddanské poslušnosti? Podle jeho přesvědčení lze plnění jak našich přirozených, tak občanských povinností vysledovat zpět k našemu vlastnímu zájmu. Obě tyto povinnosti mají stejný původ, a Hume tedy považuje za absurdní Lockovu snahu našroubovat jednu umělou povinnost na jinou; obě mají ve skutečnosti stejný základ. „I když cílem našich občanských povinností je prosazování povinností přirozených, *prvním* motivem vynalezení a vykonávání obou povinností je pouze náš vlastní zájem. [...] Poslouchat občanskou správu je nezbytné k zachování řádu a svornosti ve společnosti. Plnit sliby je nezbytné k vyvolání vzájemné důvěry a jistoty v plnění běžných životních úkolů.“¹³²

V samotné eseji dodává: „Jaká je tudíž nutnost odvozovat povinnost poddanské poslušnosti či podřízenosti vůči soudcům od povinnosti závaznosti či dodržování slibů

---

¹²⁷ HUME, David. Pojednání o lidské přirozenosti: Kniha 3. Morálka, s.149.

¹²⁸ Tamtéž, s. 153.

¹²⁹ Tamtéž, s.154.

¹³⁰ Tamtéž.

¹³¹ BUCKLE, Stephen a CASTIGLIONE, Dario. Hume's Critique of the Contract Theory, s. 461.

¹³² HUME, David. Pojednání o lidské přirozenosti: Kniha 3. Morálka, s. 154.

a dovozovat, že je to souhlas každého jednotlivce, který jej podřizuje vládě, když se ukazuje, že jak poslušnost, tak závaznost stojí na přesně stejném základě a obojímu se lidstvo podřizuje kvůli zjevným zájmům a potřebám lidské společnosti?¹³³ Jak dodržování slibů, tak věrnost vládě jsou tudíž ospravedlnitelné odkazem na zájem, který máme na zachování těchto institucí, a proto je mylné snažit se vysvětlit jedno pomocí druhého.

4.3 Komentář k Humově argumentaci

Cílem předchozího výkladu bylo vyvrátit pravdivost teze, že naše poddanská poslušnost včetně morálního závazku k takové poslušnosti vyplývá z *morální povinnosti* dodržovat naše sliby. Tuto tezi přisuzuje Hume Johnu Lockovi, snaže se poukázat na společenskou smlouvu coby na „zbytečný okruh“ při tvorbě politického závazku a pocitu občanské povinnosti.

Humova argumentace se v tomto bodě opět jeví být vysoce přesvědčivá. Jeho výklad je systematický – prve dokazuje umělost závaznosti slibů coby ctnostného jednání, následně analyzuje, proč nemůže být tato konvenčně ustanovená ctnost základem poslušnosti vůči vládě. Zdroj této poslušnosti nalézají jinde – ve sledování svého vlastního zájmu. Existence vlády je nezbytná pro blaho a budoucí fungování společnosti; nutnost respektování občanských povinností pak přirozeně vyplývá z této premisy.

Jak dobře si nicméně Humův výklad počíná při vyvracení Lockovy teorie jakožto teorie politického závazku? Na tomto místě ztrácí údernost jeho kritiky na síle. Locke totiž ve skutečnosti neříká, že naše *morální* povinnost poslouchat vládu vyplývá z morální povinnosti dodržovat své sliby. Odpověď na tuto otázku podává na jiném místě, v odkazu na přirozený zákon a naší povinnosti vůči Bohu.

Přirozený zákon je ta část božího zákona, kterou můžeme poznat prostřednictvím našich přirozených rozumových dispozicí. Jedná se o racionálně poznatelné principy, determinující lidské jednání a regulující mezilidské vztahy. Vzhledem k autoritě Boha coby legitimního vládce nad všemi živými tvory jsou pro nás tyto principy *zákony*. Pod jejich nadvládou jsou lidé sdruženi do jediného přirozeného společenství, těšící se rovnosti a svobody, kterou jim takový stav poskytuje. Autoritu, kterou si nad námi Bůh činí, identifikuje Locke na základě práva stvoření: „Všichni lidé jsou zajisté dílem jednoho všemohoucího a nekonečně moudrého Tvůrce, všichni služebníky jednoho svrchovaného

---

¹³³ HUME, David. Of the Original Contract, s. 218-219.

Pána, vyslaní do světa na jeho rozkaz a v jeho službách, jsou jeho vlastnictvím, jeho dílem jsou učiněni, aby vytrvali, pokud se jemu, a ne někomu jinému líbí.¹³⁴

Z této premisy vyplývá též základní zákon přírody: „[...] podle základního zákona přirozeného se má člověk pokud možno zachovat [...].“¹³⁵ S ohledem na naši povinnost vůči Bohu má tedy každý jedinec závazek usilovat o záchovu jak své vlastní osoby, tak ostatních členů přirozeného společenství.

Tento závazek nicméně naráží na nemalé obtíže. Přirozený stav klade překážky důslednému dodržování božího zákona: kvůli absenci psaného, pozitivního práva je jeho interpretace vložena do rukou každého jedince; chybí též nestranný soudce, který by prohrašky proti němu spravedlivě rozsuzoval. Kvůli nebezpečím, jež skýtá stav přirozený, lidé seznají, že jim občanská společnost zajistí větší míru ochrany a jistoty. V souladu s již popsaným mechanismem tudíž utvoří kolektivní těleso a zřídí suverénní moc, jíž svěří pravomoc nad nimi vládnout.

Z těchto dvou předpokladů vyplývá tudíž naše *morální* povinnost poslouchat vládu: ze základního zákona přírody, nařizujícího zachování lidstva coby závazku vůči našemu stvořiteli; dále z nebezpečí a nejistoty, kterou skýtá stav přirozený.

David Hume tudíž v rámci své kritiky Lockova kontraktualismu zaměřuje dvě rozdílné otázky.¹³⁶ John Locke odlišuje otázku toho, jak jednotlivé vlády vznikly a co tvoří hranice legitimní politické moci, od otázky, proč jsou lidé *morálně* povinni utvářet vládu a setrvat pod její ochranou. Odpověď na první z nich poskytují pojmy *slib*, *souhlas* a *společenská smlouva*; na onu druhou je však třeba hledat odpověď jinde. Náš morální závazek k založení společnosti, vládní autority a setrvání v takovém zřízení je soudě dle Locka v konečném důsledku závazek vůči Bohu coby našemu stvořiteli. Ježto jsme povinni usilovat o záchovu jak své vlastní osoby, tak ostatních členů přirozeného společenství, musíme setrvat v takovém zřízení, v němž jsou životy všech lidí lépe chráněny.

---

¹³⁴ LOCKE, John. Druhé pojednání o vládě, s. 32.

¹³⁵ Tamtéž, s. 38.

¹³⁶ THOMPSON, Martyn P. Hume's Critique of Locke and the 'Original Contract', s. 196.

5. Zákonný suverén

Otázku poddanské poslušnosti – obecné povinnosti poslouchat vládní autoritu – jsme zodpověděli již v předešlé kapitole. Poslušnost občanské správě je soudě dle Huma nezbytná k zachování řádu ve společnosti; „obecnou povinností, jež nás poutá k vládě, je zájem a potřeby společnosti; a tato povinnost je velmi silná“¹³⁷. K závěru eseje přechází Hume od obecného ke konkrétnímu – ptá se: Koho lze považovat za našeho zákonného panovníka? A komu náleží naše věrnost?¹³⁸

5.1 David Hume o zákonném suverénovi

Odpověď na otázku obecné poslušnosti již známe; udílení povinnosti konkrétnímu panovníkovi či formě vlády je však „často nejistější a pochybnější“¹³⁹ – tato otázka je soudě dle Huma „ze všech nejobtížnější a podléhá nekonečným diskusím“¹⁴⁰. V samotné eseji vznáší Hume jediný argument na podporu práva panovníka na trůn – právo *současné držby*. Bezvládí je toliko chaotické, že současný držitel svrchované moci má být ve všech případech, vyjma těch nejkrajnějších, považován za právoplatného suveréna – to kvůli „poruchám, které provázejí všechny revoluce a změny vlády“¹⁴¹.

Ačkoli se Humova argumentace v eseji nese v duchu zoufání nad složitostí avizované otázky, ve třetí knize *Pojednání o lidské přirozenosti* identifikuje pět konkrétních principů zakládajících nárok suveréna na vládnutí.

Prvním principem, zakládajícím právo na vykonávání vlády, je soudě dle Huma princip *dlouhého držení*.¹⁴² To, co danému rodu panovníků či formě vládního zřízení dodává na právu, je *čas*. Je to čas a zvyk s ním postupně utvářený, který v nás formuje pocit morální povinnosti spjatý s poslušností vůči tomu či onomu konkrétnímu suverénovi.

Nemůže-li se panovník zaštitovat právem na základě dlouhého trvání, lze k jeho nahrazení užít druhého Hudem vytyčeného principu – principu *přítomného držení*.¹⁴³ Tento princip byl představen již výše (Hume jej uvádí ve své eseji): současný držitel svrchované moci má být ve všech případech uznán za právoplatného suveréna. Jak Hume v *Pojednání* poznamenává, „[n]ic se s prozíravostí a morálkou neshoduje tak dobře jako zásada, že se

---

¹³⁷ HUME, David. *Of the Original Contract*, s. 222.

¹³⁸ Humovy úvahy stran zákonného suveréna jsou představeny v odstavcích 38-45 *Of the Original Contract*.

¹³⁹ HUME, David. *Of the Original Contract*, s. 222.

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 219.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 222.

¹⁴² HUME, David. *Pojednání o lidské přirozenosti: Kniha 3. Morálka*, s. 167.

¹⁴³ Tamtéž, s. 168.

máme v tichosti poddat vládě, kterou nalézáme u moci v zemi, v níž nám připadlo žít, aniž bychom příliš zvědavě zkoumali její původ a prvotní ustanovení“¹⁴⁴. S ohledem na právo přítomné držby je tudíž žádoucí považovat též uzurpátora za zákonného panovníka – to kvůli nebezpečím, která doprovázejí všechny občanské nepokoje a změny vlády.

Třetím principem práva na uplatňování svrchované moci je právo *dobyti*.¹⁴⁵ Jak podotýká Hume, tento princip se vcelku podobá právu přítomného suveréna – má však větší sílu, neb „mu napomáhají pojmy slávy a poct, které přiznáváme dobyvateli, namísto pocitů nenávisti a odporu, které provázejí uzurpátory“¹⁴⁶.

V případech, kdy se neuplatňuje ani jeden z výše jmenovaných principů – kupříkladu zemře-li první panovník, který založil monarchii – zaujme jejich místo princip čtvrtý – právo *dědičného následnictví*.¹⁴⁷ V těchto případech mají lidé „přirozený sklon dosadit na trůn syna zemřelého monarchy a předpokládat, že dědí moc svého otce“¹⁴⁸. Jak upřesňuje Hume v poznámce pod čarou,¹⁴⁹ tento princip neodpovídá následnictví v dědičných monarchiích – v jejich případě právo založil zvyk, a odpovídá tudíž principu dlouhého držení. Dědičné následnictví je rezervováno pro případy mladých zřízení, kde, přestože nebylo nástupnictví určeno na základě dlouhého trvání, jeví se předání žezla do rukou vladařova syna být tou nejpřirozenější z možností.

Jako poslední zdroj moci panovníka identifikuje Hume *pozitivní zákony*.¹⁵⁰ Na základě tohoto principu formu vlády a způsob nástupnictví vladařů stanovuje legislativa.

Hume závěrem poznamenává: „Pokud si veřejné dobro zjevně nežadá změnu, součinnost všech právních nároků [...] bezpochyby vytvoří nejsilnější právo na svrchovanou moc a toto právo se oprávněně pokládá za svaté a nedotknutelné. Když jsou však tyto nároky smíšené a v různé míře protikladné, často způsobují zmatek a nedokáží je rozhodnout ani tolik argumenty právníků a filosofů, jako spíše meče vojáků.“¹⁵¹

---

¹⁴⁴ HUME, David. Pojednání o lidské přirozenosti: Kniha 3. Morálka, s. 169.

¹⁴⁵ Tamtéž.

¹⁴⁶ Tamtéž.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 170.

¹⁴⁸ Tamtéž.

¹⁴⁹ Tamtéž.

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 172.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 173.

5.2 John Locke o zákonném suverénovi

Ačkoli se Hume v této části eseje vysloveně nevymezuje vůči teorii Johna Locka, je na místě popsat, jak by Locke na tutéž otázku odpověděl. K otázce zákonnosti suveréna přistupuje po svém. Neříká, které státní zřízení je to nejlepší či nejideálnější; spíše popisuje, která zřízení rozhodně neodpovídají kritériu legitimního politického režimu podle morální šablony společenské smlouvy. Základem pro určování zákonného suveréna je tudíž společenská smlouva, na jejímž principu lze stanovit několik obecných pravidel pro svrchovanou moc.

Primárním omezením legitimní politické autority je skutečnost, že politická moc nesmí mít povahu moci rodičovské či despotické. Locke tyto označuje za nelegitimní coby vládnoucí moci ve státě. Otcovská moc je „pouze ona moc, již rodiče mají nad svými dětmi, aby je vedli k jejich dobru, dokud nedospějí užívání rozumu [...]“¹⁵²; tento druh moci je zcela přirozený a není na něm pranic špatného – pokud ovšem není vztažen na oblast politiky. Moc patriarchální je legitimním způsobem vládnutí nad jedinci s dosud nevyvinutým či omezeným rozumem; občané politické společnosti nicméně do této kategorie nespádají. Podle jejího modelu by byl král otcem a poddaní jeho dětmi – vládl by pouze na základě své vlastní vůle, a poddaní by nedisponovali ani sebou, ani svými statky.¹⁵³ S ohledem na tuto skutečnost vylučuje Locke panovnický absolutismus coby legitimní formu vládnutí: „absolutní panství, jakkoli zavedené, je tak daleko toho, aby bylo jedním druhem občanské společnosti, že se tak nesrovnává s ní, jako otroctví s vlastnictvím.“¹⁵⁴

Despotická moc je pak mocí neomezenou, v níž má jedinec absolutní kontrolu nad životem druhého člověka a může jej zbavit žití, kdykoli se mu zlíbí. „Toto je moc, kterou ani příroda nedává, neboť neučinila takový rozdíl mezi jedním člověkem a druhým, ani smlouva nemůže postoupit.“¹⁵⁵ Despotická moc vzniká jedině na základě síly – prohry v boji s člověkem, s nímž se nacházím ve stavu válečném. Zajatec sám sebou nedisponuje; je zcela podřízen vůli svého pána.¹⁵⁶ Není překvapivé, že ani tento druh moci nepovažuje Locke za legitimní v roli moci politické.

Po identifikaci dvou nelegitimních typů moci přechází Locke k popisu nelegitimních forem vládnutí. Tou první je uchvácení moci ve státě cizí mocností: „[...] útočník, který se

---

¹⁵² LOCKE, John. Druhé pojednání o vládě, s. 131.

¹⁵³ CHOTAŠ, Jiří. Locke o revoluci. *Filosofický časopis*. 2005, roč. 53, č. 1, s. 91.

¹⁵⁴ LOCKE, John. Druhé pojednání o vládě, s. 134.

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 132.

¹⁵⁶ CHOTAŠ, Jiří. Locke o revoluci, s. 91.

přivede do válečného stavu s jiným a nespravedlivě napadne právo jiného člověka nemůže nikdy takovou nespravedlivou válkou nabýt práva nad přemoženým [...]“¹⁵⁷. Nespravedlivý dobyvatel, nutící mne mečem k poddání, nemá žádný právní nárok na spravedlivé vládnutí.

Podobným způsobem je nelegitimní uchvázení moci ve státě jinými nežli právně určenými prostředky. Všechny státy mají stanovena pravidla pro určování těch, jež se mohou podílet na veřejné moci; „[k]dokoli se tedy dostává k vykonávání nějaké části moci jinými způsoby, než které zákony společenství předepsaly, nemá právo, aby ho bylo posloucháno, byť forma státu byla stále zachována, protože není osobou, již zákony ustanovily, a tudíž ne osobou, s níž lid souhlasí.“¹⁵⁸

V neposlední řadě je nelegitimním způsobem vládnutí vykonávání moci bez ohledu na právo čili tyranie. Tyranie je soudě dle Locka „vykonávání moci mimo právo, k němuž nikdo nemůže být oprávněn“¹⁵⁹. Tyranský vládce nebere ohled na životy či statky lidu; na místo zákona klade svou vlastní vůli, přičemž jeho nařízení a činy směřují k „ukojení jeho vlastní ctižádosti, pomsty, chamtivosti nebo nějaké jiné bezuzdné vášně“¹⁶⁰, nikoli k dobru poddaných.

Ze tří Lockem vytyčených forem moci je tedy k vládnutí uzpůsobena pouze moc politická; nelegitimní formy moci oproti tomu zakládají nezákonné způsoby vládnutí.

5.3 Porovnání Humova a Lockova zákonného suveréna

Jak tedy vypadá zákonný suverén v souladu s Humovou či Lockovou teorií? Ačkoli ani jeden z autorů explicitně nestanoví, která podoba vlády je tou nejsprávnější, lze na základě jejich tvrzení stanovit obecné principy, které musí zákonný suverén splňovat.

V případech obou autorů musí suverénní moc sloužit těm principům, kvůli kterým byla zřízena. Humem ustanovená vláda slouží našemu vlastnímu zájmu – vládu posloucháme, jelikož prosazuje pravidla spravedlnosti, nezbytná k budoucímu zachování a fungování občanské společnosti. Dokud tedy plní vláda svůj účel, jsme povinni ji poslouchat. Hlavní určující pravidla jsou pak popsána výše – primární nárok panovníka na trůn je založen přítomnou držbou, přičemž samotná forma vlády či prvotní způsob jejího ustanovení ustupuje do pozadí.

---

¹⁵⁷ LOCKE, John. Druhé pojednání o vládě, s. 134-5.

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 147.

¹⁵⁹ Tamtéž.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 147-8.

V případě Johna Locka musí legitimní forma státního zřízení odpovídat morálnímu kritériu společenské smlouvy. Musí mít takovou podobu, na které se *mohl dohodnout* každý jedinec ve výchozím stavu rovné politické jurisdikce. Na základě vytyčení dvou nelegitimních podob moci ve státě vylučuje z takových forem panovnický absolutismus či despotickou formu vládnutí; samotnou otázku nejideálnějšího zřízení nicméně nechává otevřenou. Odpověď na tuto otázku bude vždy ležet v rukou lidu: „Lid jediný může určit formu státu, což se děje zřízením legislativy a určením, do číh rukou to má být.“¹⁶¹

---

¹⁶¹ LOCKE, John. Druhé pojednání o vládě, s. 114.

6. Obecné mínění v otázkách morální vědy

Poslední Humovo vymezení se vůči teorii společenské smlouvy coby teorii politického závazku je představeno v samotném závěru jeho eseje.¹⁶² Hume zde poukazuje na úlohu obecného mínění lidstva v otázkách morální vědy. Tvrdí, že v těchto záležitostech neexistuje „žádné jiné měřítko, podle kterého by bylo možno jakýkoli spor rozhodnout“¹⁶³. V souladu s touto tezí se uchyluje k závěru, že „neexistuje jasnější důkaz, že teorie tohoto druhu je mylná, než shledání, že vede k paradoxům, které jsou v rozporu s obecným cítěním lidstva a s praxí a názory všech národů a všech věků“¹⁶⁴.

Humovo odvolání se na obecné představy lidstva je veskrze shrnutím argumentů, které již byly rozebrány. Jedná se zejména o odkaz na argument *ze zkušenosti*, který byl představen ve druhé kapitole této práce. Tento Humův důkaz praví, že smluvní doktrína není ve většině světa známa či přijímána coby báze politického závazku; současně si lidé nepředstavují, že jejich souhlas opravňuje panovníka k vládnutí. Jedinci se zkrátka domnívají, že se do povinnosti poslušnosti vůči určitému suverénu narodili: „Kdybychom se však zeptali lidí tvořících zdaleka největší část národa, zdali někdy souhlasili s mocí svých vládců, anebo slíbili, že je budou poslouchat, považovali by nás nejspíše za podivíny a určitě by odvětili, že věc nebyla v jejich rukách, nýbrž že se do této poslušnosti narodili.“¹⁶⁵ Podřízenost je výsledkem nutnosti – lidé si nepředstavují, že jejich *souhlas* opravňuje panovníka k vládnutí. Ochotně však s jeho vládou *souhlasí*, „neb se domnívají, že na základě dlouhé držby nabyli titulu nezávisle na jejich volbě či náklonnosti“¹⁶⁶.

Argumentace obecným míněním lidstva je současně odkazem na Humovu tezi, představenou ve čtvrté kapitole této práce, že *morálka je správněji pociťována nežli posuzována*. Jak bylo ukázáno v avizované kapitole, to, že je např. nějaké jednání ctnostné či neřestné, vyplývá z našeho bezprostředního pocitu – z pocitu *libosti* či *nelibosti*, jež cítíme při jeho pozorování či při uvažování nad ním. Podmínkou toho, aby bylo cosi obecně přijímáno za ctnostné, morálně dobré či zlé, je, aby vůči tomu lidé chovali stejné pocity – což Hume potvrzuje ve svém *Pojednání*: „Mysli všech lidí se svými pocity a činnostmi podobají. Nikým nemůže hýbat afekt, kterému všichni ostatní v nějaké míře nepodléhají.“¹⁶⁷

---

¹⁶² Humovy závěrečné úvahy tvoří odstavce 47-49 *Of the Original Contract*.

¹⁶³ HUME, David. *Of the Original Contract*, s. 222.

¹⁶⁴ Tamtéž.

¹⁶⁵ HUME, David. *Pojednání o lidské přirozenosti: Kniha 3. Morálka*, s. 159.

¹⁶⁶ HUME, David. *Of the Original Contract*, s. 214.

¹⁶⁷ HUME, David. *Pojednání o lidské přirozenosti: Kniha 3. Morálka*, s. 187.

Jednotu citů lze očekávat právě proto, že lidé sdílejí společnou lidskou přirozenost; podobné city budou vznikat i u druhých jedinců za podobných okolností. To, že je něco ctnostné či neřestné, spočívá tudíž v tom, že se k tomu přirozeně váže jistý pocit potěšení či bolesti.

Hume avizovaný pocit libosti a nelibosti vztahuje též na povinnost poslušnosti vůči vládě: „A právě tak, jako je jisté, že poslouchat vládu je morální povinnost, protože si to všichni myslí, musí být obdobně jisté i to, že tato povinnost nevzniká slibem, protože nikoho, kdo kvůli přílišnému lpění na nějakém filosofickém systému nesoudí scestně, by nikdy ani nenapadlo, aby ji tomuto zdroji připsal. Ani vládní úředníci, ani poddaní si tuto ideu našich občanských povinností nevytvořili.“¹⁶⁸ Obecné mínění, že existuje morální povinnost poslouchat vládu, i přesto, že neexistuje žádná společenská smlouva, tedy svědčí o tom, že neposlušnost vůči vládě přirozeně vyvolává v těch, kdo o ní uvažují, jistý druh nelibosti.¹⁶⁹ V souladu s tímto argumentem je tudíž opět prokázáno, že doktrína společenské smlouvy je při utváření pocitu politického závazku nadbytečná.

V závěru své eseje činí Hume ještě jedno prohlášení stran povahy morální vědy: „V těchto věcech nelze očekávat nové objevy [v otázkách morálky]. Jestliže si sotva kdo až donedávna představoval, že vláda je založena na smlouvě, je jisté, že obecně žádný takový základ mít nemůže.“¹⁷⁰ Tento Humův předpoklad zjevně vychází z výše rozebraného tvrzení, že morálka vychází z citu, jenž je obecně vlastní lidské přirozenosti. S ohledem na neměnnost a univerzálnost lidské přirozenosti je v souladu s Humovou teorií zjevné, že dle jeho mínění „nově objevená“ teorie smlouvy nemůže tvořit základnu poddanské poslušnosti.

Hume nicméně, poněkud paradoxně, své tvrzení o kontraktualismu coby nově objevené teorii současně popírá, když píše: „Jediné místo, s nímž se v antice setkávám, kde se povinnost poslušnosti vládě připisuje slibu, je v Platónově *Kritónovi*.“¹⁷¹ Zmíněný dialog skutečně obnáší prvky smluvní teorie. V jeho rámci se setkáváme s postavou odsouzeného Sókrata, čekajícího v cele na svůj trest, a jeho přítelem Kritónem, který se jej snaží přesvědčit, aby si zachránil život útekem z Athén. Sókratés Kritónovu nabídku odmítá, což odůvodňuje právě jakousi společenskou smlouvou, uzavřenou mezi ním a zákony athénské polis. Sókratés v díle zákony personifikuje a jejich jménem následně vede dialog se sebou

---

¹⁶⁸ HUME, David. Pojednání o lidské přirozenosti: Kniha 3. Morálka, s. 158.

¹⁶⁹ BROWNSEY, Paul F. Hume and the Social Contract, s. 140.

¹⁷⁰ HUME, David. Of the Original Contract, s. 223.

¹⁷¹ Tamtéž, s. 222.

samým. Zákony obce umožňují jedinci, aby poté, co dosáhl věku rozumu, polis opustil, jestliže se mu nelíbí, jakým způsobem zde vládnou. „Ale kdo z vás zde zůstane, máje možnost viděti, jakým způsobem my soudíme a vůbec spravujeme obec, ten se s námi již, jak tvrdíme, skutkem dohodl, že bude dělat to, cokoli bychom přikazovaly [...].“¹⁷² Právě z tohoto důvodu se Sókratés zdráhá zachránit si život útekem z Athén – svým setrváním v obci se stal, po vzoru Lockovy koncepce tichého souhlasu, stranou tiché společenské smlouvy uzavřené mezi ním a zákony obce. Odmítá tedy porušit své závazky vyplývající z takto uzavřené dohody.

David Hume tudíž zmínkou o Platónově *Kritónovi* podkopává nohy svému tvrzení, že společenská smlouva představuje doktrínu, o které až do nedávna nikdo neuvažoval. Ačkoli je všeobecně uznávanou skutečností, že moderní podobu smluvní teorii vtiskl až Thomas Hobbes vydáním svého spisu *Leviathan*, kořeny teorie, jak sám Hume upozorňuje, sahají mnohem dále, nejméně až k samotnému Platónovi.¹⁷³

---

¹⁷² PLATÓN. *Euthyfrón, Obrana Sókrata, Kritón*. Přel. František Novotný. OIKOYMENH, 2005, s. 92.

¹⁷³ Dialog *Kritón* není jediným Platónovým dílem, ve kterém je možno kořeny kontraktualistické teorie vystopovat. Náznak existence *přirozeného stavu* a *společenské smlouvy* zaznívá z úst Glaukóna též v druhé knize dialogu *Ústava*. Příslušná diskuse se týká pravidel spravedlnosti: Glaukón soudí, že pravidla spravedlnosti jsou konvenčně uzavřenou dohodou, která stanovuje, že lidé nebudou trpět bezprávím výměnou za to, že jej nebudou sami činit. K tomuto konsensu jedinci dospějí na základě zkušenosti se zakoušením bezpráví v „přirozeném stavu“ a následném seznání, že zlo, vyplývající z trpění bezpráví, není možno vykompenzovat dobrem, jež by jeho činění mohlo přinést: „Proto když lidé vespolek si činí bezpráví a je snázejí a takto poznávají obojí zkušeností, zdá se těm, kteří nejsou schopni tomuto uniknouti, ono pak si zvoliti, že by bylo prospěšné učiniti navzájem smlouvu, že nebudou bezpráví ani činiti, ani trpěti. A odtud prý počali dávat si zákony a uzavírat mezi sebou smlouvy a nazvali nařízení dané zákonem zákonným a spravedlivým.“ (PLATÓN. *Ústava*. Přel. František Novotný. OIKOMENH, 2017, s. 81.)

Závěr

Závěrem je příhodné, s ohledem na výše rozebrané myšlenky *Of the Original Contract*, zhodnotit plauzibilitu Humovy kritiky Lockova kontraktualismu jakožto celku. Ačkoli Humova kritika dobově přispěla k oslabení významu teorie společenské smlouvy coby teorie politického závazku,¹⁷⁴ samotné jeho argumenty, jak je patrné z rozboru představeného v této práci, se při aplikaci na Lockovu verzi smluvní teorie v mnoha případech mají svým účinkem.

První zásadní identifikovaný nedostatek spočívá v Humově snaze diskreditovat teorii Johna Locka z hlediska historické nepřesnosti. Hume vkládá Lockovi do úst tezi, že současná podoba stávajících režimů vyplývá z *původní smlouvy*, historicky uzavřeného kontraktu, a s ním spojeného *původního souhlasu*, který si stále zachovává svůj někdejší význam pro pochopení existence a autority současných vlád. Jak jsme si však ukázali, Locke na existenci konkrétního, formalizovaného souhlasu poddaných se státní autoritou ve skutečnosti netrval. Jeho smluvní teorie si neklade za cíl ospravedlnit suverénní moc coby stojící na pozitivním, historicky uzavřeném kontraktu. Lockovým záměrem je spíše podat teorii toho, co činí politickou moc legitimní, a určit meze této legitimacy coby ohraničené *hypotetickým* kritériem *morální šablony* společenské smlouvy.

Dalším stěžejním problémem Humovy kritiky je jeho záměna otázky morální povinnosti k poddanské poslušnosti s otázkou, co tvoří hranice legitimní politické moci. Lockovi prisuzuje tezi, že naše poslušnost vůči vládě včetně morálního závazku k takové poslušnosti vyplývá z *morální povinnosti* dodržovat naše sliby. Tuto tezi následně vyvracím tím, že poukáže na umělost závaznosti slibů coby ctnostného jednání a prokázáním, že povinnost dodržovat sliby je nutno vnímat coby důsledek existence vlády, a nikoli poslušnost vůči vládě coby výsledek složení slibu. Humova argumentace by v tomto bodě byla vysoce trefná, pokud by ovšem nebyla špatně zaměřena. Jak jsme si totiž ukázali, pojmy *slib*, *souhlas* a *společenská smlouva* slouží Lockovi coby nástroj k identifikaci hranic legitimní politické moci, zatímco *morální závazek* k poddanské poslušnosti nalézá Locke, prostřednictvím odkazu na základní zákon přírody, v povinnosti vůči Bohu jakožto našemu stvořiteli. Hume tedy v tomto bodě kritizuje stanovisko, které John Locke ve skutečnosti nezastává, následkem čehož Lockova teorie zůstává v podstatě nedotčena.

---

¹⁷⁴ THOMPSON, Martyn P. Hume's Critique of Locke and the 'Original Contract', s. 189.

Dvě primární roviny, ve kterých Hume na Lockův kontraktualismus útočí – historickou a filosofickou – tudíž po podrobnějším přezkoumání nelze přijmout coby efektivní vyvrácení této teorie. Zbývá se zamyslet nad tím, jak je možné, že se Humova kritika v tolika stěžejních bodech mívá svým účinkem. Nabízí se prostá odpověď, že Hume Lockovo dílo zkrátka špatně pochopil či že jeho zkoumání nevěnoval patřičnou pozornost. Je totiž zjevné, že Lockova teorie politického závazku, kterou Hume identifikuje jakožto filosofický základ whigovské teorie *původní smlouvy*, je velmi odlišná od té, kterou v eseji napadal.¹⁷⁵

Nasadě je však i jiné vysvětlení. Výklad tohoto druhu předkládá Martyn Thompson,¹⁷⁶ který podotýká, že zásadní problém Humovy kritiky spočívá v přehlížení skutečnosti, že soudobé teorie společenské smlouvy neměly jednotnou tradici. Thompson poukazuje na rozpor teorie smlouvy tak, jak ji chápali a propagovali praktikující whigovští politici poloviny osmnáctého století, a „teoreticky propracovanější doktríny z konce století sedmnáctého obsaženou v Lockových *Dvou pojednáních*“¹⁷⁷. Na nejednotnost kontraktualistické tradice upozorňují též Stephen Buckle a Dario Castiglione,¹⁷⁸ kteří poukazují, že v Lockově době existovaly přinejmenším dvě rozličné tradice smluvní teorie – *filosofická* a *konstituční*. Filosofický kontraktualismus – pod který spadá Lockova teorie – spatřoval svůj základ v důrazu na morální povahu jedinců a na práva a povinnosti stanovené přirozeným zákonem. Konstituční kontraktualismus se naproti tomu opíral o *původní smlouvu* – o historický kontrakt, jehož uzavření považoval za pozitivní událost v právních a ústavních dějinách.¹⁷⁹

Martyn Thompson spatřuje ústřední problém ve skutečnosti, že David Hume útočil současně na whigovskou stranickou doktrínu a na Lockovu politickou teorii. Toto zmatení vysvětluje tím, že se whigovští politici osmnáctého století odvolávali na autoritu Johna Locka a jeho díla coby na ústřední postavu kontraktualistické tradice; současně však prosazovali myšlenky konstitučního kontraktualismu stojícího na myšlence pozitivní, historicky uzavřené společenské smlouvy. Právě jejich dílem, soudí Thompson, se utvořilo spojení mezi whigovskou doktrínou a Lockovou teorií, která se následně kvůli takto utvořené asociaci stala ve skutečnosti zranitelná vůči historické rovině Humovy kritiky. Hume tedy,

---

¹⁷⁵ CASTIGLIONE, Dario. *History, Reason and Experience: Hume's Arguments Against Contract Theories*, s. 106.

¹⁷⁶ THOMPSON, Martyn P. *Hume's Critique of Locke and the 'Original Contract'*, s. 200

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 199.

¹⁷⁸ BUCKLE, Stephen a CASTIGLIONE, Dario. *Hume's Critique of the Contract Theory*, s. 470.

¹⁷⁹ THOMPSON, Martyn P. *Hume's Critique of Locke and the 'Original Contract'*, s. 200.

zdá se, namísto skutečné Lockovy teorie útočil na její „zpopularizovanou verzi“¹⁸⁰, která byla interpretována coby teorie *souhlasu*, zdánlivě se opírající o původní smlouvu jakožto o základ formace poddanské poslušnosti.

Ani výše popsané skutečnosti nicméně nejsou překážkou tomu, abychom o Humovi nadále mluvili coby o jednom z nejvýznamnějších kritiků kontraktualistické teorie osmnáctého století.¹⁸¹ Co se dobového významu recepce Humovy kritiky týče, můžeme připomenout názorná slova Jeremyho Benthama, který teorii společenské smlouvy označil za „chiméru“, kterou „pan Hume úspěšně zbořil“¹⁸².

---

¹⁸⁰ CASTIGLIONE, Dario. *History, Reason and Experience: Hume's Arguments Against Contract Theories*, s. 106.

¹⁸¹ RÁDKOVÁ, Adéla. *Politické myšlení Davida Huma: základní otázky, východiska a inspirace pro americké otce zakladatele*. Togga, 2019, s. 92.

¹⁸² BENTHAM, Jeremy. *A Fragment on Government*. 2. vyd. James H. Burns a Herbert L. A. Hart (ed.). Oxford University Press, 1977, s. 439.

Seznam literatury

BENNETT, John G. A Note on Locke's Theory of Tacit Consent. *The Philosophical Review* [online]. 1979, roč. 88, č. 2, s. 224-234 [cit. 2024-01-20]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/2184507>.

BENTHAM, Jeremy. *A Fragment on Government*. 2. vyd. James H. Burns a Herbert L. A. Hart (ed.). Oxford University Press, 1977. ISBN 978-0-19-955347-1.

BOUCHER, David a KELLY, Paul (ed.). *The Social Contract Theory from Hobbes to Rawls* [online]. Routledge, 1994 [cit. 2024-01-19]. ISBN 9780203392928. Dostupné z: <https://doi.org/10.4324/9780203392928>.

BROWNSEY, Paul F. Hume and the Social Contract. *The Philosophical Quarterly* [online]. 1978, roč. 28, č. 111, s. 132-148 [cit. 2024-01-19]. Dostupné z: <https://doi.org/10.2307/2219359>.

BUCKLE, Stephen a CASTIGLIONE, Dario. Hume's Critique of the Contract Theory. *History of Political Thought* [online]. 1991, roč. 12, č. 3, s. 457-480 [cit. 2024-01-19]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/26214012>.

COHEN, Gerald Allan. *Lectures on the History of Moral and Political Philosophy* [online]. Jonathan Wolff (ed.). Princeton University Press, 2013 [cit. 2024-03-02]. Dostupné z: <https://doi.org/10.23943/princeton/9780691149004.003.0004>.

FLACELIÈRE, Robert. *Život v době Periklově*. Přel. Zdeněk Schauta a Květa Rubešová. Odeon, 1981. ISBN 01-088-81.

HUME, David, COVENTRY, Angela a VALLS, Andrew. *David Hume on Morals, Politics, and Society* [online]. Yale University Press, 2018 [cit. 2024-01-20]. Dostupné z: <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=e000xww&AN=1907816&site=ehost-live>.

HUME, David. *Pojednání o lidské přirozenosti: Kniha 3. Morálka*. Přel. Hynek Janoušek. Togga, 2022. ISBN 978-80-7476-246-8.

HUME, David. *Selected Essays* [online]. Stephen Copley a Andrew Edgar (ed.). Oxford University Press, 1998 [cit. 2024-03-19]. Dostupné z: <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=e000xww&AN=363613&site=ehost-live>.

HUME, David. *Zkoumání o zásadách mravnosti a zkoumání o rozumu lidském* [online]. Přel. Jan Škola. Jan Laichter, 1899 [cit. 2024-03-26]. Dostupné z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:7600fd3a-16d1-4f47-a917-dc3e823fcb98>.

CHOTAŠ, Jiří. Locke o revoluci. *Filosofický časopis* [online]. 2005, roč. 53, č. 1, s. 85-98 [cit. 2024-01-20]. Dostupné z: <https://kramerius.lib.cas.cz/uuid/uuid:0f338504-2383-4e0a-b101-fa8767ed0647>.

KRSKOVÁ, Alexandra. *Dějiny evropského politického a právního myšlení: kapitoly z dějin*. Eurolex Bohemia, 2003. ISBN 80-864-3224-6.

LEMMENS, Willem. Reason and Tradition in Politics: David Hume's Critique of the 'Original Contract'. *Ideas Y Valores* [online]. 1998, roč. 47, s. 3-17 [cit. 2024-01-19]. Dostupné z: <https://api.semanticscholar.org/CorpusID:55399110>

LOCKE, John. *Druhé pojednání o vládě*. 2. vyd. Přel. Josef Král. Svoboda, 1992. ISBN 80-205-0222-X.

NAXERA, Vladimír a STULÍK, Ondřej (ed.). *Teorie společenských smluv: analýza vybraných novověkých konceptů*. Václav Klemm, 2013. ISBN 978-80-87713-05-1.

PLATÓN. *Euthyfrón, Obrana Sókrata, Kritón*. 5. vyd. Přel. František Novotný. OIKOYMENH, 2005. ISBN 80-729-8140-4.

PLATÓN. *Ústava*. 6. vyd. Přel. František Novotný. OIKOYMENH, 2017. ISBN 978-80-7298-230-1.

RÁDKOVÁ, Adéla. *Politické myšlení Davida Huma: základní otázky, východiska a inspirace pro amerického otce zakladatele*. Togga, 2019. ISBN 978-80-7476-169-0.

RAWLS, John. *Lectures on the History of Political Philosophy* [online]. Samuel Freeman (ed.). Harvard University Press, 2007 [cit. 2024-01-19]. ISBN 9780674030633. Dostupné z: <https://doi.org/10.2307/j.ctvjnrtqz>.

THOMPSON, Martyn P. Hume's Critique of Locke and the 'Original Contract'. *Il Pensiero Politico* [online]. 1977, roč. 10, č. 2, s. 189-201 [cit. 2024-01-19]. Dostupné z: https://www.academia.edu/29809749/Humes_Critique_of_Locke_and_the_Original_Contract_pdf?source=swp_share.